SOCIETATEA DE STUDII CLASICE DIN R.P.R

STUDII CLASICE

II

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
1960

ACEST VOLUM APARE SUB ÎNGRIJIREA REDACȚIONALĂ A URMĂTORULUI COMITET DE ORGANIZARE:

Acad. EM. CONDURACHI, Acad. C. DAICOVICIU, Prof. GH. GUȚU, Prof. D. M. PIPPIDI, Conf. univ. IORGU STOIAN

ALEXANDRO GRAVR
DVODECIM LVSTRA PERAGENTI
COLLEGAE DISCIPVLI AMICI
OPTIMA FVTVRORVM
PRECANTVR AVSPICIA

SOCIETATEA DE STUDII CLASICE
DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ

STUDII CLASICE

II 1960

SUMAR

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

NOTE ȘI DISCUȚII

STUDIILE CLASICE ÎN LUME

STUDIILE CLASICE ÎN R.P.R.

RECENZII

CRONICĂ

ОБЩЕСТВО КЛАССИКОВ
В РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКЕ

ТРУДЫ ПО АНТИЧНОЙ КУЛЬТУРЕ

II 1960

СОДЕРЖАНИЕ

ИЗДАТЕЛЬСТЬО АКАДЕМИИ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

Стр.

ЗАМЕТКИ И ДИСКУССИИ

КЛАССИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ Б МИРЕ

КЛАССИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В РНР

РЕЦЕНЗИИ

ХРОНИКА

SOCIÉTÉ D'ÉTUDES CLASSIQUES
DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

ÉTUDES CLASSIQUES

II 1960

SOMMAIRE

ÉDITIONS DE L'ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

NOTES ET DISCUSSIONS

LES ÉTUDES CLASSIQUES DANS LE MONDE

LES ÉTUDES CLASSIQUES DANS LA R.P.R.

COMPTES RENDUS

CHRONIQUE

BIBLIOGRAFIA LUCRĂRILOR ACADEMICIANULUI ALEXANDRU GRAUR *

A. LINGVISTICĂ ŞI FILOLOGIE

1. *Lingvistică generală*

1930

Recenzie :

1. A. Meillet, *Les langues dans l'Europe nouvelle*, 1928, [in] *V. rom.*, LXXXIII, p. 172–174.

1933

2. *Une loi du « plus grand effort »*, BL, II, p. 111–112.

Recenzie :

3. Dr. Const. Pavel, *Contribuţiuni la istoria lingvisticei generale*, Antichitatea clasică, 1931, Beiuş, 141 p. [in] *V. rom.*, XCII, p. 113–114.

1934

4. *Désinences pour mots étrangers*, BL, II, p. 238–241.
5. *Mots « reconstruits » et mots attestés*, BL, II. p. 11–20.

Recenzie :

6. *Achiziţia limbajului* [H. Delacroix, *L'enfant et le langage*, Paris, 1934], *Adev.*, 25 XI.

1935

7. *Răspîndirea limbilor*, *Adev.*, 15 II.
8. *Cum se pierde o limbă*, *Adev.*, 20 II.
9. *Schallanalyse*, *Adev.*, 15 III.

---

* Această bibliografie este selectivă. Acad. Al. Graur a mai publicat numeroase articole cu caracter mai ales lingvistic, adresate publicului larg, în periodicele: Adevărul, Dimineaţa, Tempo, Adevărul literar, Cuvîntul liber, Romînia liberă, Presa noastră, Reporter, Gazeta literară, Contemporanul, Limba romînă, Iaşul literar. A semnat uneori cu pseudonimele Gh. Reviga, V. Condrea, Zenon.

1936

10. *Sur quelques types de calques*, BL, IV, p. 193–194.

1937

11. *Cronica linguistică. Metode politice în știința limbii*, *V. rom.*, nr. 7, p. 89–98.

1938

12. *Limbi artificiale și internaționale*, RF, nr. 6, p. 579–602.
13. *Metoda istorică și comparativă*, *V. rom.*, nr. 3, p. 92–94.

1939

14. *Réfections étymologiques dues à l'évolution sémantique*, BL, VII, p. 171–172.
15. *Notes sur le bilinguisme*, BL, VII, p. 179–180.
16. *Lingvistica cehoslovacă*, *V. rom.*, nr. 6, p. 65–67.
17. *Școala polonă*, *V. rom.*, nr. 9–10, p. 114–116.
18. *Certuri de limbă*, *V. rom.*, nr. 6, p. 72–75.

Recenzie :

19. *Acta linguistica*, [în] *V. rom.*, nr. 12, p. 66–68.

1940

20. *Quelques points de méthode touchant l'étude des langues disparues*, BL, VIII_2, p. 190–204 și *Mélanges linguistiques* II, 1941, p. 3–17.
21. *Puțină filozofie*, *V. rom.*, nr. 2, p. 85–87.
22. *Limbă și societate*, *V. rom.*, nr. 4, p. 109–111.
23. *Limbi artificiale*, *V. rom.*, nr. 5, p. 95–98.
24. *Sur les prépositions accentuées*, BL, VIII_2, p. 234–236 și *Mélanges linguistiques* II, 1941, p. 37–39.
25. [În colaborare cu C. Racoviță] *Lingvistica rusă*, *V. rom.*, nr. 1, p. 128–131.
26. *Mesterséges és természetes nyelv*, Korunk, XV, 2, 1940, p. 143–148.
27. *A mesterséges nyelvek bírálatához*, Korunk, XV, 3, 1940, p. 251–255.

1944

28. *Schimbări intenționate*, *V. rom.*, nr. 11, p. 91–92.

1945

29. *Metoda semantică*, *V. rom.*, nr. 3–4, p. 153–154.

1947

30. *Langues mêlées*, BL, XV, p. 8–20.

1948

31. *De ce și cum se schimbă limba*, Studii, III, p. 1–14.

1949

32. *Deraieri lexicale*, B. șt., I, nr. 2 (ian., febr.), p. 141–147.

1950

33. *Curs de teoria limbii*, 1950, UCIP, București, 167 p.
34. *Etimologie multiplă*, SCL, I, p. 22–34.

1951

35. « *A fi* » *și* « *a avea* », B. șt. nr. 1–2, p. 39–44.
36. *Legile interne de dezvoltare ale limbii*, CV, III, 2, p. 1–5.
37. *Despre fondul principal lexical*, CV, III, 12, p. 8–12.

1953

38. *Contribuții la studiul raportului dintre forma și conținutul cuvintelor*, SCL, IV, p. 89–97.

1954

39. *Legile interne de dezvoltare a limbii*, LR, III, 4, p. 71–78.

1955

40. *Studii de lingvistică generală*, [București], 187 p.
    Recenzii : H. Wald, *Cercetări filozofice*, 1956, V, 5, p. 55–59.
    I. Hașeganu, LR, V (1956), 1, p. 96–98.
    V. Skalicka, *Slovo a slovesnost*, 1957, XVIII, 3, p. 175–178.
41. ***Взаимните влияния между два езика***, Сборник в чест на академик Александър Теодоров-Балан, Sofia, p. 225–228.
42. *Curs de introducere în lingvistică*, ed. I, vol. I, 206 p., vol. II, 220 p., București; ed. II, 1 vol., 459 p. [pe copertă 1956].

1956

43. *Culegere de conferințe ținute în China* [Ce este lingvistica marxistă; Particular și general; Întîmplare și necesitate; Cu privire la relația dintre istoria limbii și istoria societății; Nou și vechi în vocabular (forma și conținutul cuvîntului); Cu privire la limba națională unică], Pekin, 62 p. în l. chineză; ultima conferință a apărut și în *Djongo yuwen*, 1955, nr. 11 (41), p. 30–32.

1957

44. *Caracterul obiectiv al faptelor de limbă*, *V. Rom.*, nr. 4, p. 131–137.
45. ***Дълготрайни и краткотрайни Закони***, Известия на Института за български език, 11 p.
46. *Ce este lingvistica marxistă*, Езиковедски изследвания в чест на академик Стефан Младенов, Sofia, p. 567-572.
47. *Limbă și societate*, *V. Rom.*, nr. 8, p. 196–200.
48. *Situația actuală în lingvistica romînească*, Revista coreană de lingvistică, nr. 3 [în l. coreană].

1958

49. *Școala neolingvistică*, SCL, IX, p. 457–470 și RL, III, 2, p. 121–134 [traducere în l. rusă].
50. *Unele caracteristici ale lingvisticii sovietice*, V. Rom., nr. 11, p. 112–119.
51. *Limbă, dialect și stat*, V. Rom., nr. 3, p. 98–103.
52. *Caracterul sistematic al limbii*, V. Rom., nr. 6, p. 96–102.
53. *Sur le développement inégal des compartiments de la langue*, Изследвания в чест на акад. Д. Дечев, Studia in honorem acad. D. Dečev, Sofia, p. 201–208.
54. *Структурализм и Марксистская лингвистика*, Вопросы языкознания, VII, 1, p. 62–64.
55. *Legile limbii*, Omagiu lui Iorgu Iordan, cu prilejul împlinirii a 70 de ani, București, p. 357–369.
56. *Schiță de istorie a lingvisticii*, curs pentru anul al IV-lea, UCIP, București, 87 p. (în colectiv).
57. *Introducere în lingvistică*, București, UCIP, 333 p.
    Recenzie: Mihai Bordeianu, Studii și cercetări științifice. Filologie, IX (1958), fasc. 1–2, p. 212–214, Iași.

1959

58. *Lingvistica generală în cei 15 ani care au trecut de la eliberarea țării noastre*, SCL, X nr. 3, p. 309–315.
59. *Sur le symbolisme phonétique*, Recueil Lisbonne, p. 73–78.

1960

60. *Studii de lingvistica generală. Variantă nouă*, București 516 p.
61. *Lenin și problemele lingvisticii*, SCL, XI, 1. 169–178.

2. *Latină, greacă, indo-europeană*

1925

62. *Apollo*, comunicare la Societatea de lingvistică din Paris, BSL, 85, p. XLIII.

1927

63. *Notes de latin vulgaire* [**exfulgurare, facunt, fulligo, merulus, mucci, multum, nespula, petigo, sepellire, stumbulus, stuppare, stupula, titillicare, uerrus*], *Rom.*, LIII, p. 198–203 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 12–18.
64. *Le suffixe thrace -ISK-*, *Rom.*, LIII, p. 539–552 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 71–84.

1928

65. *Notes de latin vulgaire* [**afannare, broncus, *cottufia, croccus, lacusta, lordus, maccus, *musus, nouella, pessicum, pinnaculum, scroba, stagnum, *strigo, *stuppio, trullia, uentulare*], *Rom.*, LIV, p. 503–509 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 18–24.

1929

66. *I et V en latin*, Collection linguistique publiée par la Société de Linguistique de Paris, XXIX, 95 p.
Recenzii: A. Meillet, BSL, 94 (1931), fasc. 3, p. 98–101.
J. Marouzeau, REL, 1930, p. 114–117.
67. *Les consonnes géminées en latin*, Paris, XXII + 237 p.
Recenzii: A. Meillet, BSL, 94 (1931), fasc. 3, p. 96–98.
J. Marouzeau, REL, 1930, p. 114–117.
M. R[oques], *Rom.*, LVI (1930), p. 473.
68. *Murcidus*, comunicare la Societatea de lingvistică din Paris, BSL, 89, p. XIII.

1930

69. *Notes de latin vulgaire* [*absungia* etc., *barbatus, canapis, ceresius, clocleu, cossa?, fringuillus, *glitbus, herugo, faseolus, pessica, *racanus, uiuerra, zema*], *Rom.*, LVI, p. 105–109 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 24–28.
70. ***Ts*** *en latin*, *Rom.*, LVI, p. 265–267 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 9–11.
71. *Învierea lui Homer?*, *Adev. lit.*, 501, 13 VII.
72. *Pronunțarea limbii latine*, *Adev.*, 20 VIII.
73. *Asia sau Europa? Originea limbilor indo-europene*, *Adev.*, 29 VIII.

Recenzii:

74. V. Bănățeanu, *Sur les désinences de l'indicatif parfait en latin*, 1927, Paris, [în] *V. rom.*, LXXXII, p. 161 [și în] *Articole și recenzii*, 1931, p. 22.
75. Georges Seure, *Inscriptions grecques du pays des Astiens*, REA, XXXI, fasc. 4, p. 297–313, [în] *V. rom.*, LXXXII, p. 161–162 [și în] *Articole și recenzii*, 1931, p. 23.
76. Georges Seure, *Neos heros, kouros heros*, REG, XXII, p. 241–254, [în] *V. rom.*, LXXXII, p. 161–162 [și în] *Articole și recenzii*, 1931, p. 23.
77. V. Bănățeanu, *L'emploi de la préposition* ***am*** *dans la langue des Mabinogion*, 1928, [în] *V. rom.*, LXXXII, p. 326–327 [și în] *Articole și recenzii*, 1931, p. 23.
78. A. Meillet, *Esquisse d'une histoire de la langue latine*, 1928, Paris, [în] *V. rom.*, LXXXII, p. 327–328 [și în] *Articole și recenzii*, 1931, p. 24–25.
79. Hans Krahe, *Lexicon Altillyrischer Personennamen*, 1929, Heidelberg, [în] *V. rom.*, LXXXIII, p. 176–178 [și în] *Articole și recenzii*, 1931, p. 33–35.
80. Mathieu G. Nicolau, *L'origine du « Cursus » rythmique et les débuts de l'accent d'intensité en latin*, 1930, Paris, [în] *V. rom.*, LXXXIV, p. 179–180 [și în] *Articole și recenzii*, 1931, p. 35–36.
81. Constantin I. Balmuș, *Étude sur le style de Saint Augustin*, 1930, Paris, [în] *V. rom.*, LXXXIV, p. 180–182 [și în] *Articole și recenzii*, 1931, p. 36–38.
82. Petre Drăgoiescu, *Limba latină pe inscripțiile din Dacia*, 1930, Rîmnicul Vîlcii, [în] *V. rom.* LXXXIV, p. 183–184 [și în] *Articole și recenzii*, 1931, p. 39–40.
83. [I. M. Marinescu], *Figuri din antichitatea clasică*, 1930, București, [în] *Adev.*, 9 V.

1931

84. *Os*, comunicare la Societatea de lingvistică din Paris, BSL, 92, p. X.

1932

85. ***Ab, ad, apud* et *cum*** *en latin de Gaule*, BSL, 99, p. 225–298.
Recenzii : M.R[oques], *Rom.*, LIX, p. 469.
Al. Procopovici, DR, VII (1931–1933), p. 334–335.
Recenzii :
86. J. Safarewicz, *Le rhotacisme latin*, 1932, Wilno, [în] GS, V (1931–1932), fasc. 2, p. 376–377.
87. *Note pe marginea cărților (Numele lunii Aprilie)*, *V. rom.*, LXXXIX, p. 275.
88. *Un dicționar model* [A. Ernout et A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, 1932, Paris], în *Adev.*, 19 I.

1933

Recenzie :
89. *Straja la Rin. Celții și romanii. Memoriile lui G. Iulius Caesar și Aulus Hirtius* [trad. de prof. T. D. Ștefănescu, 1932, București] [în] *V. rom.*, *XCII*, p. 112–113.

1934

90. *Notes sur quelques gloses latines* [*connum, crianosson, epyppia, multitiones, offula, sappus, suliunt*], RPh, VIII, p. 54–55 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 7–8.
Recenzii :
91. *Comediile lui Plaut* [vol. IV al traducerii lui Eliodor Constantinescu], *Adev.*, 21 IV.
92. *Istros.* Revistă romînă de arheologie și istorie veche, [în] *Adev.*, 12 VIII.
93. *Despre sfîntul Augustin* [C. I. Balmuș, *La lettre de saint Augustin à Licentius*, articol din volumul *În memoria lui Vasile Pârvan*, 1934, București], *Adev.*, 13 XI.

1935

94. *Limba hitită*, RF, nr. 1, p. 188–192.
Ediții școlare : text, introduceri și note.
95. P. Ovidius Naso, *Metamorfozele și Tristele.* Bucăți alese pentru cl. VI-a secundară [București], 68 p.
96. P. Vergilius Maro, *Georgica*, Bucăți alese pentru cl. VI-a secundară [București], 81 p.
97. Q. Horatius Flaccus, *Satire și epistole* alese pentru clasa VII-a literară [București], 106 p.
Recenzii :
98. *Cultura egeeană* [P. Waltz, *Le monde égéen avant les Grecs*, 1934, Paris] *Adev.*, 10 II.
99. *Arienii* [G. Poisson, *Les Aryens*, 1934, Paris], *Adev.*, 7 III.
100. *Rutilius Namatianus. Ultimul poet al Romei* [C. I. Balmuș, *Rutilio Namaziano, l'ultimo poeta di Roma*, Il Mondo classico, mai–august 1935] *Adev.*, 4 VIII.
101. *Cultul lui Esculap* [N. Igna, *Cultul lui Esculap și al Hygiei*, cu specială privire la Dacia Superioară, 1935, Cluj] *Adev.*, 29 XII.

1936

102. *Sur une question de méthode*, BL, IV, p. 187–189.
103. *Fîntîna Blanduziei*, RF, nr. 5, p. 405–408.

104. *Romanizarea Daciei prin coloniști străini*, RF, nr. 6, 669–672.

Ediții școlare : texte, introduceri și note.

105. Q. Horatius Flaccus, *Ars poetica*. Text adnotat pentru clasa VIII-a literară [București], 51 p.
106. Q. Horatius Flaccus, *Ode și epode* alese pentru clasa VIII-a sec. [București], 134 p.

Recenzii :

107. *Anacreon în spaniolește* [D. Castellanos, *Luz de otros soles*, 1936], *Adev.*, 16 IV.
108. *Poezii alese din Horațiu* [de Const. S. Niculescu, 1936], *Adev.*, 6 XI.
109. *Eshyl și trilogia* [G. Méautis, *Eschyle et la Trilogie*, 1936, Paris], *Adev.*, 31 XII.
110. *Anuarul Institutului de Studii Clasice* [din Cluj], *Adev.*, 9 IX.

1937

111. *Les noms latins en* **-us, -oris**. RPh, XI, 265–279.

Recenzie : H. Mihăescu, BIFR, IV (1937), p. 249–250.

112. *Indo-europenii (Patria și rasa lor)*, *V. rom.*, nr. 6, p. 31–42.

Recenzie :

113. *Apollonius din Tyana* [Mario Meunier, *Apollonius de Tyane*, 1936, Paris], *Adev.* 22 I.

1938

114. *Sur le thrace* **-iskos**, BL, VI, p. 244.

Recenzie :

115. Matei Nicolau, *Originile propozițiunii infinitive în limbile clasice*, [f.d.], Paris-București, [în] *V. rom.*, nr. 12, p. 177–178.

1939

116. *La quatrième conjugaison latine*, BSL, 119, p. 127–150.

1940

117. *Quelques nouveaux exemples de* **ks > ps**, BL, VIII$_2$, p. 236–237 și *Mélanges linguistiques* II, 1941, p. 39–40.

Recenzii :

118. D. M. Pippidi, *Recherches sur le culte impérial*, [f.d.], [în] *V. rom.* nr. 6, p. 137.
119. Aristotel, *Poetica*, traducere-introducere-comentariu de D. M. Pippidi, 1940, București [în] *V. rom.* nr. 6, p. 137–138.

1945

120. Q. Horatius Flaccus, *Bucăți alese pentru clasa a VIII-a literară* [București], 182 p. (în colaborare cu C. I. Balmuș și I. Stoian).

1946

121. *Manual de limba latină pentru clasa a VI-a secundară*, București, 175 p. (în colaborare cu C. I. Balmuș și I. Stoian).

1947

122. *Manual de limba latină pentru clasa a VIII-a secundară* [București], 100 p. (în colaborare cu C. I. Balmuș și I. Stoian).

1950

123. *Prezentul verbului lat.* **fero**, SCL, I, p. 265–267.
124. *Interpretarea unui pasaj din Horațiu (Ode III 6, 37–44)*, SCIV, I, nr. 2, p. 185–186.
Recenzie :
125. Th. Simenschy, *La construction du verbe dans les langues indo-européennes*, 1949, Iași, [în] SCL, I, p. 307–308.

1951

126. *Vitruvius și originea graiului*, CV, III, nr. 9–10, p. 34–35.

1955

127. *O varietate de stil indirect în latinește*, Analele Universității « C. I. Parhon », nr. 2–3, p. 341–347.

fără dată

128. *Manual de limba latină pentru cl. a III-a secundară*, București, 189 p.
129. *Manual de limba latină pentru clasa a IV-a secundară*, ediția a II-a, București, 205 p. (în colaborare cu C. I. Balmuș și I. Stoian).
130. *Manual de limba latină pentru clasa a VII-a secundară*, ediția a II a, București, 255 p. + 3 hărți (în colaborare cu C. I. Balmuș și I. Stoian).

3. *Romînă*

1925

131. *Roumain* **iepar**, *Rom.*, LI, p. 555–556 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 61–63.

1926

132. *Verbes roumains d'origine tsigane*, *Rom.*, LII, p. 157–159 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 85–87.
133. *Les noms roumains en* -U(L), *Rom.*, LII, p. 495–504 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 88–97.

1927

134. *Notes étymologiques* [*brad, crîncen, dichici, golan, mîglă, obraznic, șapcaliu, tălăniță, strecătoare*], *Rom.*, LIII, p. 383–387 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 115–118 și 67–68.

Recenzii :

135. A. Rosetti, *Étude sur le rhotacisme en roumain*, 1924; *Recherches sur la phonétique du roumain au XVII-e siècle*, 1926; *Lettres roumaines de Bistritza*, 1926, [în] *Rom.*, LIII, p. 394–398.
136. Mario Roques, *Palia d'Orăştie, I. Préface et livre de la Genèse*, 1925, Paris, [în] RCHL, XIX, p. 369–371.

1928

137. *Les substantifs neutres en roumain*, *Rom.*, LIV, p. 249–260 şi *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 31–42.

1929

138. *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 142 p.
    Recenzii : O. Densusianu, GS, IV (1930), fasc. 2, p. 406–408.
    J. Marouzeau, REL, 1930, p. 114–117.
    A. Meillet, BSL, 94 (1931), p. 162–163.
    A. Vaillant, RCHL, 1931, p. 90–91.
    S. Puşcariu, DR, VII (1931–1933), p. 463–471.
139. *Les mots récents en roumain*, BSL, 88, p. 122–131 şi *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 101–110.
140. *Roum.* **dameză**, comunicare la Societatea de lingvistică din Paris, BSL, 89, p. XVIII.
141. *Questions latino-roumaines. Sur le traitement de l'U bref latin. A propos de l'article postposé*, *Rom.*, LV p. 469–475, 475–480 şi *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 43–49, 50–55.
142. *Roumain* **moşoroi, căţeli, zavrac**, *Rom.*, LV, p. 113–116, 251–252 şi *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 64–66, 61, 119.

1930

143. *Sufixele*, **-ior, -cior, -şor, -işor** *şi* **-uşor**, *V. rom.*, LXXXII, p. 247–253 şi *Articole şi recenzii*, 1931, p. 3–9.
144. *Strigătele în româneşte*, *V. rom.*, LXXXIV, p. 129–134 şi *Articole şi recenzii*, 1931, p. 10–15.
145. *Romîneasca de după război*, *V. rom.*, LXXXIV, 158–159 şi *Articole şi recenzii*, 1931, p. 16–18.
    Recenzii :
146. *Descendenţii demonstrativului latin ILLE în limba romînă*, [în] *V. rom.*, LXXXII, p. 152–154 [şi în] *Articole şi recenzii*, 1931, p. 19–21.
147. *Texte romîneşti vechi*, publicate de J. Byck (Introducere în studiul limbii romîne), 1930, Bucureşti, [în] *V. rom.*, LXXXII, p. 154 [şi în] *Articole şi recenzii*, 1931, p. 21.
148. *Cîteva capitole din terminologia calului*, [în] *V. rom.*, LXXXIII, p. 169–172 [şi în] *Articole şi recenzii*, 1931, p. 26–29.

1931

149. *Despre vocativul romînesc*, GS, V, fasc. 1, p. 171–181 şi *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 98–100.

2*

1932

Recenzie :

150. [Al. Rosetti], *Limba romînă în secolul al XVI-lea* [1932, București], [în] *Adev.*, 1 XI.

1933

151. *De l'influence du pluriel sur le singulier des noms en roumain*, BL, I, p. 14—57 (în colaborare cu J. Byck).

Recenzii :

152. Th. Capidan, *Aromînii, Dialectul aromîn. Studiu lingvistic*, 1932, București, [în] BSL 103, p. 110—111; o prezentare a aceleiași cărți, [în] *Adev.*, 12 III.
153. *Revista Macedoromînă*, *Adev.*, 23 IV.
154. *Hărțile graiului* [*Atlasul lingvistic romîn*], *Adev.*, 3 V.
155. *Dicționare*, *Adev.*, 31 V.
156. *Dicționarul Academiei*, *Adev.*, 6 VI.
157. *Să învățăm punctuația* [E. Le Gal, *Apprenons à ponctuer*, 1933, Paris, *Adev.*, 11 VI.
158. *Punctuația* [Gh. I. Chelaru și C. Popescu, *Semne de punctuațiune și semne ortografice în scrierea romînească. Studiu comparativ și aprofundat pentru școlari, studenți și intelectuali*, 1933, București], *Adev.*, 28 IX.

1934

159. *Les mots tsiganes en roumain*, BL, II, p. 108—200.
Recenzie : I. Iordan, BIFR. II (1935), p. 271—279.
160. *Un suffixe singulatif en roumain*, BL, II, p. 246—249.
161. *Notes sur l'article postposé en roumain*, *Rom.*, LX, p. 233—237 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 56—60.
162. *Contribuție la « influența orientală »*, GS, VI, p. 330—333 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 111—114.
163. *Note etimologice* [rom. *fraier*, *iepar*, *neam* « de loc », *stei*, *cu capul gol*], GS, VI, p. 333—336 și *Mélanges linguistiques*, 1936, p. 119—120, 63, 120—121, 66—67, 121.
164. *Limba lui Creangă*, *Cuv. lib.*, 15, 16 II.
165. *Pentru ortografia romînă*, *Cuv. lib.*, 51, 27 X.

Recenzii :

166. *Un studiu despre aromîni* [*B. Recalas*, *L'état actuel du bilinguisme chez les Macédo-roumains de Pinde et le rôle de la femme dans le langage*, 1934, Paris], *Adev.*, 17 III.
167. *Milcovia* [Focșani], *Adev.*, 29 III.
168. *Anuarul arhivei de folklor*, *Adev.*, 27 IV.
169. *Atlasul lingvistic al Romîniei* [*L'atlas linguistique de la Roumanie*, *Revue de linguistique romane*, 1934], *Adev.*, 24 V.
170. *Un studiu despre « argot »* [Șt. Pașca, *Din «argot»-ul romînesc*, DR, VII (1931—1933), p. 163—167], *Adev.*, 1 VI.
171. *Accentul afectiv* [I. Iordan, *Demon*, DR, VII (1931—1933), p. 140—148], *Adev.*, 14 VI.

172. *Rotacismul* [*Contribuții la rotacism*, DR, VII (1931–1933), p. 181–194], *Adev.*, 17 VI.
173. *Cum se răspîndesc cuvintele noi* [*Din atlasul linguistic al Romîniei. Considerații asupra metodei și trei studii*, DR, VII], *Adev.*, 26 VII.
174. *Repetiția în romînește* [J. Byck, *La répétition en roumain*, BL, II (1934)], *Adev.*, 8 VIII.
175. *Lucrări de fonetică experimentală* [BL, II (1934)], *Adev.*, 31 VIII.
176. *Ortografie și pronunțare* [J. Byck, *Orthographe et prononciation des mots récents en roumain*, BL, II (1934)], *Adev.*, 1 IX.
177. *Texte populare* [BL, II (1934)], *Adev.*, 2 IX.
178. *Dicționarul Academiei*, *Adev.*, 14 X.
179. *Proporția sunetelor în romînește* [Șiadbei, *Din estetica limbii romîne. Proporția fonemelor*, Anuarul liceului Național din Iași (1932–1933)], *Adev.*, 14 XI.
180. *Despre graiul familiar* [I. Iordan, *Note lingvistice*, BIFR, I, p. 110–160], *Adev.*, 8 XII.
181. *Grai și suflet* [VI], *Adev.*, 12 XII.
182. *Arșicele* [Th. Capidan, Revue internationale d'études balcaniques I], *Adev.*, 16 XII.
183. *Un jugoslav despre aromîni* [Dușan Popovici, *O Țințarima*, trad. de C. Constante, 1934], *Adev.*, 19 XII.
184. *Îndreptare ortografice* [D. Theodorescu, *Îndreptar ortografic*, 1934, Craiova], *Adev.*, 28 XII.

1935

185. *Notes sur les diphtongues en roumain*, BL, III, p. 15–53.
186. *Sur le traitement des groupes lat.* **ct** *et* **cs** *en roumain*, BL, III, p. 65–84 și *Mélanges Rosetti*, 1947, p. 267–288 (în colaborare cu A. Rosetti).
187. *Une nouvelle marque de pluriel dans la flexion verbale roumaine*, BL, III, p. 178–182.
188. *-RE et -RĂ facultatifs*, BL, III, p. 182–185.
189. *Notes sur les « mots tsiganes en roumain »*, BL, III, p. 185–186.
190. *Tsig.* **suvara**, BL, III, p. 186–187.
191. *Roum.* **guraliv**, BL, III, p. 187.

Recenzii :

192. *Dicționarul limbii romîne*, t. I, partea II, fasc. III, t. II, fasc. XII, 1934, București, [în] BSL, 105, p. 108–109.
193. N. Drăganu, *Romînii în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, 1933, București, [în] BSL, 105, p. 101–106.
194. Alf Lombard, *La prononciation du roumain*, 1935, Uppsala, [în] BL, III, p. 191–193; cf. *Adev.*, 22 XI, sub titlul *Pronunțarea limbii romîne*.
195. *Buletinul d-lui Iordan* [BIFR], *Adev.*, 27 I.
196. *Naționalismul și cuvintele împrumutate* [G. D. Scraba, în *Gazeta cărților*], *Adev.*, 13 I.
197. *Numele istroromînilor* [BIFR, II (1935)], *Adev.*, 14 II.
198. [P. Caraman], *Balada Meșterului Manole* [BIFR, II (1935)], *Adev.*, 19 II.
199. *Știință... neoficială* [M. I. Bărbulescu-Dacu, *290 mots d'origine sanscrito-daco-gète dans l'actuelle langue roumaine* 1935], *Adev.*, 21 II.
200. *O antologie a Bărăganului* [*Antologia Bărăganului*, 1933, Călărași], *Adev.*, 11 VI.
201. [E. Petrovici], *Graiul Carașovenilor* [1935, București], *Adev.*, 29 VI.
202. *O carte de colinde* [V. I. Popovici, *Cîntece (colinde) de Crăciun și anul nou din județele Dîmbovița și Ialomița*, 1935], *Adev.*, 20 IX.
203. *Grigore Alexandrescu. Cu ocazia unei noi ediții* [în Biblioteca școlarului, 1935], *Adev.*, 24 XII.

1936

204. *Sur le traitement de lat.* **l** *double en roumain*, BL, IV, p. 36—52 şi *Mélanges Rosetti*, 1947, p. 259—266; (în colaborare cu Al. Rosetti).
205. *Notes d'étymologie roumaine*, BL, IV, p. 64—119.
206. *À propos du traitement des groupes lat.* **ct** *et* **cs** *en roumain*, BL, IV, p. 82—186 şi *Mélanges Rosetti*, 1947, p. 288—293; (în colaborare cu Al. Rosetti).
207. *Influence du vocatif sur le nominatif*, BL, IV, p. 194—196.
208. *Note sur « les mots tsiganes en roumain »*, BL, IV, p. 196—200.
209. *La coupe syllabique en fonction morphologique*, comunicare la Societatea de lingvistică din Paris, BSL, 110, p. XIII.
210. *Roum.* **block**, BSL, 110, p. 76.
211. *Necesitatea limbii franceze*, RF, nr. 8, p. 367—373.

Recenzii :

212. Th. Capidan, *Meglenoromînii III : Dicționar meglenoromîn* [f.d.], București, [în] BSL, 111, p. 97, cf. *Adev.*, 29 I.
213. *Buletinul Institutului de filologie romînă « Alexandru Philippide »*, vol. II, 1935, Iași, [în] BSL, 111, p. 95—97, cf. *Adev.*, 3 III.
214. *Argotul* [asupra cîtorva studii romînești despre argot], *Adev.*, 9 I.
215. *Codrul Cosminului* [IX (1935)], *Adev.*, 11 III.
216. *Conferințele Institutului de lingvistică* [din Paris], 1934, [publicate în 1935], *Adev.*, 21 III.
217. *O gramatică italo-romînă în secolul XVIII* [la studiul lui Șt. Pașca, din *Studii italiene* II (1936)], *Adev.*, 6 V.
218. *O nouă ediție a lui Caragiale* [M. Paulian și T. D. Măruță, *Momente, schițe, nuvele*, 2 vol., 1936], *Adev.*, 31 V.
219. *Bucovinisme* [E. Krämer, *Bukowinismen im Gebrauch der rumänischen Sprache, hauptsächlich im Gerichtsgebrauch*, 1936], *Adev.*, 20 IX.
220. *Conferințe de lingvistică la Paris* [volumul cu conferințele din 1933, apărut în 1936], *Adev.*, 21 XI, cf. 21 III.

1937

221. *Sur le genre neutre en roumain*, BL, V, p. 5—11.
222. *Notes d'étymologie roumaine*, BL, V, p. 56—79.
223. *Corrections roumaines au REW*, BL, V, p. 80—124.
224. *Autour de l'article postposé*, BL, V, p. 204—218.
225. *À propos du traitement des groupes lat.* **ct** *et* **cs** *en roumain*, BL, V, p. 218—221 și *Mélanges Rosetti*, 1947, p. 293—296 (în colaborare cu Al. Rosetti).
226. *Notes sur quelques mots d'argot*, BL, V, p. 222—225.
227. *Notes roumaines* [*Sons nouveaux en roumain, Orthographe et mots d'emprunt en roumain, Roumain* **huligan**] BSL, 112, p. 165—168.
228. *Neologismele*, RF, nr. 8, p. 346—364.

Recenzie : [S.], *V. rom.* 1937, t. LXXXIX, p. 150—152.

229. *Acordul după înțeles*, *V. rom.* nr. 11, p. 76—85.

Recenzii :

230. B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, texte alese cu o introducere și note de J. Byck, 1937, București, [în] BSL, 114, p. 107—108.
231. *Buletinul Institutului de filologie romînă « Alexandru Philippide »*, vol. III (1936), Iași, [în] BSL, 114, p. 108—109.

232. Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în ţara Oltului*, 1936, Bucureşti, [în] BSL, 114, p. 110–111, cf. *Adev.*, 8 IV 1936 şi 20 I 1937.
233. Iorgu Iordan, *Gramatica limbii romîne*, 1937, Bucureşti, [în] *V. rom.*, nr. 11, p. 125–126, cf. *Dim.*, 20 X.
234. *Un manual de paleografie slavo-romînă* [H. Stahl şi D. P. Bogdan, *Manual de paleografie slavo-romînă*, 1936, Bucureşti], *Adev.*, 5 I.

1938

235. *Les verbes « réfléchis » en roumain*, BL, VI, p. 42–89.
236. *Esquisse d'une phonologie du roumain*, BL, VI, p. 5–29 şi *Mélanges Rosetti*, 1947, p. 40–65) ('n colaborare cu Al. Rosetti).
237. *Notes d'étymologie roumaine* [*artelnic, bătoji, blat, bostăngi, buchini, a căsăi, chiorî, condră, coş, cuie, curdeaua, -eli, fotografia, hindel, hopsi, -ii, -ăi, -ăni, -ni, ijderi, încina, înclina, încondura, îndrica, Maglavit, mănăstire, marş, mică, muşamal, -ora, -ori, -ura, -uri, panghi, pierde, pîrjoli, popîlni, a se pui, pusliu, rasoli, rus, şase, teremele, tracatrucă, trupusi, tuş, umezi, uscat, vişin*], BL, VI, p. 139–172.
238. *Encore sur le neutre roumain*, BL, VI, p. 260–262.
239. *Glosar din comuna Reviga (Ialomiţa)*, BIFR, V, p. 156–179.
240. *Syncope des voyelles accentuées en roumain*, BSL, 115, fasc. 1, p. 49–50.
241. *Ceva despre pronume*, *V. rom.*, nr. 11, p. 66–69.
242. *Locul adjectivului în romîneşte*, *V. rom.*, nr. 12, p. 75–81.
243. *Argou*, *V. rom.*, nr. 7, p. 88–93.
244. *Iarăşi neologismele*, *V. rom.*, nr. 6, p. 94–101.
245. *O oră de vocabular în liceu*, *V. rom.*, nr. 8, p. 94–96.

Recenzii :

246. *Atlasul lingvistic romîn*, Partea I, vol. I: *Părţile corpului omenesc şi boalele lui*, Cluj, 16 p. [în] BSL, 117, fasc. 3, p. 110–111.
247. Iorgu Iordan, *Gramatica limbii romîne*, 1937, Bucureşti, VIII + 255 p., [în] BSL, 117, fasc. 3, p. 111–112, [şi în] nr. 3, p. 667–670.
248. M. Křepinský, *Influence slave sur le verbe roumain* (première partie), Slavia, XVI, I, p. 1–49, [în] BL, VI, p. 267–268.
249. Al. Rosetti, *Istoria limbii romîne* II: *Limbile balcanice*, 1938, Bucureşti, [în] *V. rom.*, nr. 12, p. 161–162.
250. *Atlasul lingvistic al Romîniei*, 1938, [în] *V. rom.*, nr. 5, p. 79–83.
251. *Micul atlas lingvistic romîn*, 1938, [în] *V. rom.*, nr. 12, p. 178–179.
252. *O gramatică a limbii romîne*, [în] RF, nr. 3, p. 667–670.
253. Iorgu Iordan, *An introduction to Romance Linguistics* (Its Schools and Scholars. Revised, translated and in parts recast by John Orr), Londra, [1937], XI + 403 p., [în] *V. rom.*, nr. 2, p. 144–145.

1939

254. *Contributions à l'étude des noms de personne en roumain*, BL, VII, p. 105–114.
255. *Notes d'étymologie roumaine* [*Alistar, -angiu, ccl:ă, calendare, căsători, Cheibăreasa, chelbe, chirui, cirip, corabangie, corăbiasca, coloi, coloreală, crăpel, culeza, dirmon, filfii, frişcă, halimai, inglită, jighira, julani, juvete, mamoş, mironosil, muşamal, muscel, siga, ştengher, şobolan, surluc, tetragoniceşte, ţiitoare, tură*], BL, VII, p. 121–139.

256. *Alternance vocalique et désinence*, BL., VII, p. 163–164.
257. *Alternance vocalique provoquée par la dérivation*, BL., VII, p. 165–166.
258. *Roum.* ***ia*** *et* ***ea*** *phonologiquement identiques ?* BL., VII, p. 166–170.
259. ***Vre-o*** *en fonction négative*, BL., VII, p. 173–176.
260. *Le pronom personnel en fonction verbale*, BL., VII, p. 176–179.
261. *Sur le rhotacisme*, BL., VII, p. 181–182.
262. *Sur quelques formes de pluriel*, BL., VII, p. 182–184.
263. *Gerunziul*, *V. rom.*, nr. 1, p. 93–95.
264. *Numele de familie*, *V. rom.*, nr. 2, p. 80–82.
265. *Aspecte ale limbii actuale*, *V. rom.*, nr. 11, p. 89–96.
266. *Foc mare*, *V. rom.*, nr. 4, p. 78–79.

Recenzii :

267. Iorgu Iordan, *De quelques traits caractéristiques du roumain actuel*, *Mélanges de linguistique offerts à Charles Bally*, Geneva, 1939, p. 271–282, [în] *V. rom.*, nr. 12, p. 118–119.
268. L. Gáldi, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des phanariotes*, Budapest, 1939, [în] BL., VII, p. 188–192.
269. Iorgu Iordan, *Pluralul substantivelor în limba romînă actuală*, BIFR, V, p. 1–51, [în] *V. rom.*, nr. 1, p. 189.
270. Ştefan Paşca, *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea*, 1939, Bucureşti, 121 p., [în] BSL, 120, p. 103.
271. Const. Daicoviciu, *La Transylvanie dans l'antiquité*, 1938, Bucureşti, [în] *V. rom.*, nr. 1, p. 189.
272. *Micul atlas linguistic romîn*, vol. I, [în] BSL, 120, p. 102–103.
273. *Buletinul Institutului de filologie romînă « Alex. Philippide »*, 1938, Iaşi, vol. V, IV + 396 p., [în] BSL, 120, fasc. 3, p. 101–102.
274. *Buletinul Institutului de filologie romînă « Alex. Philippide »*, 1939, Iaşi, vol. I, [în] *V. rom.*, nr. 8, p. 156–158.

1940

275. *Place de l'adjectif en roumain*, BL., VIII_2, p. 237–240 şi *Mélanges linguistiques* II, 1940–1943.
276. *Notes d'étymologie roumaine* [*ciorile, cot, cătcii, cozonac, covertă, a fotografia, îmbucătăţi, jolichi, jurat, a lua, mic, mişto, noră, soacră, nepoată, pampon, rătăci, ştat, ţărnă, tiutiu, ţoc, vedea*], BL., VIII, p. 211–223.
277. *Notes de morphologie et de syntaxe roumaines* [*Incorporation des dérivés dans le système verbal* p. 205–206; *L'accusatif de direction*, p. 206–207; *Désinences redoublées* p. 207–208; *La 2e pers. du plur. au passé simple* p. 208–209; *Adaptation roumaine des noms français à terminaison vocalique* p. 209–210], BL., VIII_2, p. 205–210 şi *Mélanges linguistiques II*, 1941, p. 18–23.
278. *Expresii militare şi civile*, *V. rom.*, nr. 3, p. 110–113.
279. *Foneme şi sufixe*, *V. rom.*, nr. 6, p. 88–90.
280. *Valoarea perfectului simplu*, V. rom., nr. 8–9, p. 156–161.

Recenzii :

281. D. Caracostea, *Die Ausdruckswerte der rumänischen Sprache*, 1939, [în] *V. rom.*, nr. 4, p. 149–151.

282. I. Iordan, *Sufixe romînești de origine recentă (neologisme)*, BIFR, VI, p. 1—59, [in] *V. rom.*, nr. 6, p. 134—135.
283. M. Valkhoff, *Roemenen buiten hun grenzen*, Rev. Soc. ref. oland. de geogr., 1940, [in] *V. rom.*, nr. 5, p. 147.
284. *Bulletin linguistique VII (1939)*, [în] V. *rom.*, nr. 5, p. 145—147.

1944

285. *Schimbări intenționate*, *V. rom.*, nr. 11, p. 93—94.

1945

286. *Contributions à l'étude du genre personnel en roumain*, BL, XIII, p. 97—104.
287. *Notes sur l'emploi enclitique des adjectifs possessifs en roumain*, BL, XIII, p. 156—161.
288. *Notes sur les verbes réfléchis en roumain*, BL, XIII, p. 161—162.

1946

289. *Notes d'étymologie roumaine [așa, banc, chiul, cot, dezmierda, fraier, friuri, meditator, rablagi, spital, șpuruli, șuchițe, șvichi, tomberon, vernic, zări]*, BL, XIV, p. 106—113.

1947

290. *Puncte de vedere asupra elementelor slave din limba romînă*, Studii și comentarii de istorie și lingvistică, publicație festivă a Institutului de studii romîno-sovietice, închinată celei de-a 30-a aniversări a Marei Revoluții Socialiste din Octombrie, 1947, București, p. 29—34 (și extras 7 p.).

1951

291. *Proiect ortografic*, CV, III, 7—8, p. 82—84.
292. *Asupra proiectului de ortografie al Acad. Em. Petrovici*, CV, III, 9—10, p. 40.

1953

293. *Unele probleme ale vocabularelor profesionale*, LR, II, 6, p. 23—28.

1954

294. [În colectiv] *Gramatica limbii romîne*, vol. I, Vocabularul, Fonetica și Morfologia [București], 446 p.; vol. II, Sintaxa [București], 348 p.
295. *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii romîne* [București], 221 p.

Recenzii: I. Coteanu, *Gaz. lit.*, 23 VI, 1955, p. 2.
I. Škultéty, *Časopis pro moderní filologii*, *Philologica*, VII, 1955, 1, p. 76—78.

296. *Legile interne de dezvoltare a limbii*, LR, III, 4, p. 71—78.
297. *Genul neutru în romînește*, LR, III, 1, p. 30—44.
298. *Cu privire la unele probleme de traducere*, LR, III, p. 5.

1955

299. *Observații asupra întrebuințării timpurilor în romînește*, LL, 1, p. 134—141.

300. [În comisia de revizie finală la] *Dicționarul limbii romîne literare contemporane*, vol. I [București], XXVI + 626 p.
301. *Новые задачи румынского языкознания*, Вопросы языкознания, Moscova, nr. 6, p. 142–145.

Recenzii :

302. *Însemnări* [Despre « Limba romînă »], C., 4 III, p. 5.

1956

303. *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, SG, I, p. 121–139.
304. *Note etimologice* [*branț, calțavelă, -eală, lastic, mortăciune, moși pe groși, oxo, porc de cîine, pollogar, schimonosi, șezătoare, șugubăț, targă, toană, vătui, zbîrci*], SCL, VII, p. 271–279.
[În comisia de revizie finală la] *Dicționarul limbii romîne literare contemporane*, vol. II [București], VI + 813 p.
305. [În colectiv] *Dicționar Ortoepic* [București], 132 p.

1957

306. *Fondul principal al limbii romîne*, București, 121 p.
Recenzii : Artur Maurer, Romanistisches Jahrbuch, IX (1958), p. 230–232.
I. Fischer, SCL, IX (1958), 1, p. 127–133.
307. *Cum se studiază limba literară*, LL, III, p. 115–132.
308. *Note asupra structurii morfologice a cuvintelor*, SG, II, p. 3–18.
309. *Discuții în jurul genului neutru*, V. Rom., nr. 5, p. 147–150.
310. *Caracterul obiectiv al faptelor de limbă*, V. Rom., nr. 4, p. 131–137.
311. *Lidhjet ndërmjet gjuhës rumune dhe gjuhës shqipe*, Buletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës, nr. 2, p. 215–217.
312. *Prefața* la I. Coteanu, *Cum dispare o limbă (istroromîna)*, București, 43 p.
[În comisia de revizie finală la] *Dicționarul limbii romîne literare contemporane*, vol. III, VI + 804 p., vol. IV, VI + 783 p., București.

1958

313. *Vocala radicală față de vocala sufixului verbal în romînește*, SCL, IX, p. 309–314.
314. *Cu privire la ă > a în romînește*, SCL, IX, p. 263–264.
315. *Observații asupra unor greșeli de traducere*, LR, VII, 5, p. 11–18.
316. *Cuvinte rău formate*, LR, VII, 2, p. 1–4.
317. *M. Gaster and Rumanian Linguistics*, Gaster centenary publication, Londra.

Recenzie :

318. *Despre revista « Limba romînă »*, [în] Rom. Lib. XVI, 4269, 2 VII, p. 2.

1959

319. *Cu privire la sufixele -abil și -ibil*, LR, VIII, nr. 5, p. 59–60.
320. *Grupuri simbolice în fonetismul romînesc*, SCL, X nr. 2, p. 205.

4. *Alte limbi*

1930

Recenzii :

321. A. Vaillant, *La langue de Dominko Zlataric, poète ragusain de la fin du XVI-e siècle*, I: Phonétique, 1928, [în] *V. rom.*, LXXXII, p. 328.
322. H. Bauche, *Le langage populaire, Grammaire, syntaxe et dictionnaire du français tel qu'on le parle dans le peuple de Paris avec tous les termes d'argot usuel*, 1928, [în] *V. rom.*, LXXXIII, p. 174–176.

1931

323. *Expressions françaises nées à l'étranger*, comunicare făcută la Societatea de lingvistică din Paris, BSL, 96, fasc. 2, p. XIV.

1932

Recenzii :

324. Kr. Sandfeld, *Linguistique balcanique, Problèmes et résultats*, [în] Revista istorică romînă p. 83–86.
325. Iorgu Iordan, *Introducere în studiul limbilor romanice*, 1932, Iaşi, [în] BSL, 103, fasc. 3, p. 78–80 şi *Adev.*, 28 IV 1933.

1935

Recenzie :

326. B. Conev, *Istorija na bălgarskij ezik*, vol. II, publicat de St. Mladenov, 1934, Sofia, 560 p., [în] BL, III, p. 193–194.

1936

327. *Coup d'œil sur la linguistique balkanique*, BL, IV, p. 31–45.
328. *O operă care ne cinsteşte*, *Adev.*, 12 I.

Recenzii :

329. Th. Capidan, *Romanitatea balcanică*, discurs rostit la 26 mai 1936 în şedinţă solemnă; Academia Romînă, Discursuri de recepţie LXVII, 1936, Bucureşti, 68 p., [în] BSL, 114, fasc. 3, p. 107 [şi în] *Adev.*, 27 XI.
330. Dr. Sarafidi Hector, *Dicţionar grec romîn*, 1935, Constanţa, 447 p., [în] BSL, 111, fasc. 3, p. 64.
331. *Limba rusă în secolul al XVI-lea* [B. Unbegaun, *La langue russe du XVI-e siècle*, vol. I: *La flexion nominale*, 1935, Paris], *Adev.*, 18 IV.

1939

332. *Revoluţia franceză şi limba*, *V. rom.*, nr. 7, p. 118–120.

1940

Recenzie :

333. [Prezentarea revistei *Lingua nostra*, publicată de Giacomo Devoto], *V. rom.*, nr. 7, p. 132–133.

1956

334. *Problema scrierii și a limbii chineze*, Scînt., 30 IX.

5. *Culegeri de articole*

1931

335. *Articole și recenzii. Extrase din « Viața Romînească » anul XXII* (1930), București, 40 p.; conține: *Sufixele -ior, -eior, -șor, -ișor, și -ușor, Strigătele în romînește, Romîneasca de după război* și *Recenzii* (vezi în această bibliografie: A 1 și B 2, la anul 1930).

1936

336. *Mélanges linguistiques*, Paris—București, 127 p.; conține: *Notes sur quelques gloses latines* (1934); ***Ts** en latin* (1930); *Notes de latin vulgaire* (1927, 1928, 1930); *Les substantifs neutres en roumain* (1928); *Sur le traitement roumain de l'**u** bref latin* (1929); *A propos de l'article postposé* (1929); *Notes sur l'article postposé en roumain* (1934); *Notes étymologiques* (1925, 1927, 1929, 1934); *Le suffixe thrace -ISK-* 1927; *Verbes roumains d'origine tsigane* (1926); *Les noms roumains en* -U(L) (1926); *Despre vocativul romînesc* (1931); *Les mots récents en roumain* (1929); *Contribuție la « Influența orientală »* (1934); *Notes étymologiques* (1927, 1929, 1934).

1941

337. *Mélanges linguistiques* II, Copenhague, 43 p.; conține: *Quelques points de méthode touchant l'étude des langues disparues* (1940); *Notes de morphologie et de syntaxe roumaines, Incorporation des dérivés dans le système verbal, L'accusatif de direction, Désinences redoublées, La 2e pers. du plur. au passé simple, Adaptation roumaine des noms français à terminaison vocalique* (1941); *Notes d'étymologie roumaine* (1940); *Mélanges* [*Sur les prépositions accentuées, Quelques nouveaux exemples de* **ks** > **ps**, *Place de l'adjectif en roumain*] (1940).

B. DIVERSE

1930

Recenzie:

1. Prof. T. Iordănescu, *O istorie a țiganilor*, [în] Convorbiri literare, LXIII, p. 278—292, [și în] *V. rom.*, LXXXII, p. 157—158.

1931

2. C. I. Popp Serboiano, *Les Tsiganes (Histoire, Ethnographie, Linguistique, Grammaire, Dictionnaire)*, 1930, Paris, [în] *V. rom.*, LXXXV, p. 316—319.
3. Prof. N. Sulică, *Clasicismul grecoroman și literatura noastră (în special Eminescu)*, [în] *V. rom.*, LXXXV, p. 208—210.

1936

4. *H. Tiktin*, *V. rom.*, nr. 4–5, p. 150–152, cf. *H. Tiktin*, *Adev.*, 25 III.
5. *Moartea unui mare lingvist* [A. Meillet], *Adev.*, 24 IX.
6. *Moartea unui mare lingvist. W. Meyer-Lübcke*. *Adev.*, 24 X.

Recenzii :

7. *Ambasadele lui Priscus* [G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei romînilor*], *Adev.*, 1 II.
8. *Revista Cursurilor și Conferințelor*, nr. 1, *Adev.*, 22 III.
9. *Conspiratorii greci în Principate* [Al. Elian, *Conspiratori greci în Principate și un fanariot mavroghenesc : Turnavilu*, Revista istorică XXI (1935)], *Adev.*, 27 III.
10. *Glas tînăr* [Revista liceului din Rîmnicu-Sărat, 1936], *Adev.*, 16 IV.
11. *Odoare romînești la Stambul* [E. Vîrtosu, *Odoare romînești la Stambul*, 1936], *Adev.*, 23 IV.
12. *Creștinismul în Dacia* [C. Daicoviciu, *Creștinismul în Dacia*, Anuarul Institutului de Studii Clasice din Cluj, vol. II (1936)], *Adev.*, 29 IV.
13. [E. Vîrtosu], *Tudor Vladimirescu (Pagini de revoltă)*, *Adev.*, 7 VI.

1937

Recenzie :

14. *O carte despre țigani* [Martin Block, *Mœurs et coutumes des Tziganes*, 1936, Paris (trad. de J. Marty)], *V. rom.*, nr. 8–9, p. 75.

1938

15. *Matei Nicolau*, *V. rom.*, nr. 4, p. 87–88.
Mathieu Nicolau, BL., VI, p. 266.

1939

Recenzie :

16. George Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, 1939, [în] *V. rom.*, nr. 5, p. 125–127.

1947

17. *C. Racoviță*, BL., XV, p. 116–117 și CV, II (1950), nr. 1, p. 13–14.

1951

18. Stepan Tudor, *O zi a părintelui Stoica*. Traducere din limba rusă, București, 218 p.

1956

19. *Pentru un nivel mai înalt al publicațiilor Academiei*, C., 6 I, p. 1.

1958

20. *Omagiu binemeritat* [A 70-a aniversare a nașterii acad. Iorgu Iordan], C. 10 X, p. 1.

1959

21. *Constantin Balmuș*, Studii clasice I, p. 257–258.

LISTA DE ABREVIERI

Adev.	— Adevĕrul, București.
Adev. lit.	— Adevĕrul literar și artistic, București.
BIFR	— Buletinul Institutului de filologie romînă « Alexandru Philippide », Iași.
BL	— Bulletin linguistique, Faculté des lettres de Bucarest, Institut de linguistique roumaine, Paris—București.
BSL	— Bulletin de la Société de linguistique de Paris, Paris.
B. șt.	— Buletin științific. Academia R.P.R., Secțiunea de știință a limbii, literatură și artă, București.
C	— Contemporanul, București.
CV	— Cum vorbim, revistă pentru studiul și explicarea limbii, București.
Cuv. lib.	— Cuvîntul liber, București.
Dim.	— Dimineața, București.
DR	— Dacoromania, Buletinul Muzeului limbii romîne, Universitatea romînă din Cluj, Sibiu.
Gaz. lit.	— Gazeta literară, organ săptăminal al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., București.
GS	— Grai și suflet, București.
I. lit.	— Iașul literar, revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Iași.
LL	— Limbă și literatură, București.
LR	— Limba romînă, București.
RCHL	— Revue critique d'histoire et de littérature, Paris.
REA	— Revue des études anciennes, Paris.
REG	— Revue des études grecques. Paris.
REL	— Revue des études latines, Paris.
RF	— Revista Fundațiilor, București.
RL	— Revue de linguistique, Bucarest.
Rom.	— Romania, Paris.
Rom. lib.	— Romînia liberă, București.
RPh.	— Revue de Philologie, Paris.
Scînt.	— Scînteia, organ al Comitetului Central al P.M.R., București.
SCIV	— Studii și cercetări de istorie veche, București.
SCL	— Studii și cercetări lingvistice, București.
SG	— Studii de gramatică, București, Ed. Acad. R.P.R., vol. I, 1956, vol. II, 1957.
V. rom.	— Viața romînească, Iași, București.
V. Rom.	— Viața romînească. Revistă lunară de literatură a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., București.

VARIATIONS DES CONSONNES ET DES VOYELLES EN INDO-EUROPÉEN; LEURS CONSÉQUENCES

PAR

A. JURET

(Nice)

On enseigne généralement que la sonorisation et l'aspiration d'une consonne occlusive la différencie totalement, pour le sens, de la même occlusive non aspirée, non sonorisée ; qu'ainsi une racine commençant par *k* ou par *t* ou par *p* ne peut avoir des formes commençant par *kh*, *g*, *gh*, — ou par *th*, *d*, *dh*, — ou par *ph*, *b*, *bh*. J'ai longtemps cru que cet enseignement était conforme à la réalité. Mais j'ai rencontré bien des faits qui le contredisent. Tout d'abord il est facile de constater que dans le vocabulaire latin, comme en grec ou en sanskrit, les mots dont la racine commence par les sonores *g*, *d*, *b* ou par une aspirée sont bien moins nombreux que les mots commençant par *k*, *t*, *p*. Ceci nous suggère qu'ils exprimaient des nuances spéciales occasionnelles, comme par exemple le φ de πέπομφα à côté de πέμπω, skr. *pharpharāyate* il se meut continuellement, à côté de *parpati* il se meut.

J'ai réuni, dans un article de l'*Archiv Orientální*, vol. XVII, 1940, des faits qui attestent que la sonorisation et l'aspiration ne changeaient pas le sens de la racine en indo-européen. A ces faits on peut en ajouter bien d'autres, dont on trouvera ici les plus significatifs. Or, les faits que j'avais notés ont été confirmés par le livre magistral de Ventris et Chadwick *Documents in Mycenaean Greek*. Dans cet ouvrage on voit que ces documents en dialecte grec ancien n'ont que le signe *k* pour les gutturales, un seul signe *p* pour les labiales ; ils distinguent *t* et *d*, mais non l'aspirée correspondante. De plus ils n'ont qu'un signe pour *r* et *l*, un seul signe pour *v* et *b* ; ce qui confirme, aussi exactement, ce que les faits des vocabulaires m'avaient montré. Comme on sait, le tokharien, dialecte asiatique de l'indo-européen, n'emploie pas d'autres signes que *k*, *p*, *t* pour les occlusives.

Brugmann, dans sa *Kurze vergleichende Grammatik*, p. 180, et Meillet dans son *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes* signalent, mais sans s'y arrêter, des variations des occlusives dans les racines ;

le *Dictionnaire étymologique de la langue latine* d'Ernout-Meillet admet en plusieurs cas ces variations.

On estimait peu nombreuses ces variations et l'on continuait à rejeter toute étymologie qui rapprochait une racine commençant par exemple par *k* ou *p* d'une racine commençant par *g* ou *h* ou par *b* ou *f*. Montrons les faits dans leur ampleur et leurs conséquences.

Gutturales, *k*, etc : mycénien : *ka-ko* bronze = χαλκός (le myc. n'écrit pas les consonnes finales de syllabes); *ka-ke-u* = χαλκεύς ; *ka-ki-jo* = χάλκειος.

ka-ra-we, nomin. pl. : vieilles femmes = γρηΰς ; *ke-ro-si-ja* groupe d'anciens = γερουσία.

ki-to tunique = χιτών.

ku-na-ja féminin = Hom. γύναια.

ku-ru-so or = χρυσός ; *ku-ru-so-wo-ko* travaillant l'or = χρυσουργός.

tu-ka-te-re filles = θυγάτηρ.

ai-ka-sa-ma pointes = αἰχμή.

ai-ki-pa-ta chevrier = αἰγί-βοτος.

ai-ke-re il rassemble = ἀγείρει.

a-ke-ro messager = ἄγγελος.

a-ko-ra rassemblement =ἀγορά.

po-ro-ko-wo broc = πρό-χοος

a-ko-ro champ = ἀγρός

a-ku-ro argent = ἄργυρος

a-na-kee, infinitif, amener = ἀν-άγειν.

Latin, etc : *gluttus* glouton, *helluārī* être glouton.

calvus : *glaber* chauve

canis chien : *gannīre* japper.

capere prendre : *habēre* avoir.

calculus caillou = κάχληξ.

egēnus : ἀχήν indigent, κενός vide.

genū genou : πρό-χνυ à genoux.

magnus : μακρός : skr. *mahā* grand.

grātus : χάρις agrément.

lat. *calva* crâne : v. slave *glava* tête.

lat. *clūnis* : γλουτός fesse.

lat. *unguis* ongle : ὄνυχ-ος, gén. d'ὄνυξ ongle.

corum cuir : χόριον.

lacus : λαχή

gubernāre : κυβερνάω tenir le gouvernail, skr. *kūbaras* timon.

γελάω rire : καχλάζω rire aux éclats.

gracilis : skr. *kṛças* grêle (adjectif).

cor cœur : skr. *hṛd*, hitt. *kir* et *gir* cœur.

cancer : γαγγραίνα.

glūs, *glūten* : κόλλα, γλοιός colle.

skr. *nak*- nuit : ἐν-νυχος nocturne.

carcer : γοργῦρα prison souterraine.

hirpex herse : ἁγρίφη.

κυρτός, γῦρός courbe : skr. *hvarati* il se courbe en rond.

gluma pellicule de grain, *clumae* pellicule du grain d'orge.

glūbere écorcer : κέλυφος écorce.
angustia oppression : *anhēlus* oppressé.
gelū gelée : κρύος froid glacial.
quattuor 4 : *quadrāginta* 40.
ἑπτά 7, ὀκτώ 8 : ἕβδομος, ὄγδοος 7-e, 8-e.
glōria gloire : κλέος, skr. *çravas*.
γνόφος sombre : κνέφας obscurité.
loquī parler : λέγω dire.
cuspis pointe : *hispidus* hérissé de pointes.

Dentales : *t* — *th*, *d*, *dh* :

mycénien :
ta-ra-nu escabeau : θρῆνυς
te-ke, aoriste : il mit : ἔθηκε.
teo-accusatif sing. dieu : θεόν, *deum*.
to-no = *tor-no*, chaise : θρόνος
to-ra-ke, plur. cuirasses : θώρακες
ma-ra-tu-wo, fenouil : μάραθον.
Latin, etc., *nitēre* : *re-nidēre* briller.
dolor : ὄτλος douleur.
madēre être ivre : μεθύω, skr. *madhas* enivrant.
τρέχω : δραμοῦμαι, θρώσκω, διδράσκω courir.
ἀθρέω : τηρέω observer, regarder.
satis : ἅδην assez.
tuērī : θεωρέω (<**thew*-) regarder.
medius : skr. *madhyas* qui est au milieu.
τέκμαρ signe : ion. δέκνυμι montrer.
κτύπος : γδοῦπος bruit.
δένδρον : skr. *tarus* arbre : *dāru* bois.
δέδοικα : τετίημαι je crains.
ἀταλός : θαλερός florissant.
lat. *modus* : *metīrī* mesurer.
mendāx menteur : *mentīrī* mentir.
tenebrae : δνοφός ténèbres.
uterus : skr. *udaram* ventre maternel.
latēre : λανθάνω
stāre : skr. *tisthāmi* être stable.
nōdus nœud : skr. *antati* il lie, noue.
cūdere : *per-cutere* frapper.
pediculus pédoncule : *petiolus*.
τρίβω : θλίβω comprimer.

Labiales : *p* = *b*, etc.

mycénien : *a-pi*, prépos. : ἀμφί autour.
a-pi-po-re-we = *ἀμφι-φορēw-es : Hom. ἀμφορεύς amphore.
a-pi-ko-ro, plur. fém. servantes : *ἀμφί-κολοι, lat. *ancilla* servante.
a-po-te-ro-te, adv. à partir des deux côtés : ἀμφοτέρωθεν.

ka-na-pe-u foulon : κναφεύς
a-pu-ke-ka-u-me-no brulé : ἀποκεκαυμένος (conformité complète).
pa-ka-na pl. neutre, épées : φάσγανα
pa-si, présent 3e pers. il dit : φησι
pa-si-re-u chef : βασιλεύς
pe-i pronom. dat. pl. à eux : σφίν
pe-re il porte : φέρει
pi-a-ra ou *pi-e-ra* vase à boire : φιάλη ou φιέλη.
po-pu-re-ja de pourpre : πορφύρεα.
pu-ko-so buis : *buxus*.
pu-ta, pl. neutre arbrisseaux : φυτά.
pu-ta-ri-ja, jardin, vigne.
Latin, etc. : *bibere* : πῖνω, skr. *pibati*.
hirpex herse : αγρίφη
forāre percer : πείρω <**per-y-*.
stīpāre, στείβω rendre compact.
στίφος masse compacte.
pendiculus cordeau : skr. *bhandati* il lie.
paedor puanteur : *foetet* ça pue.
rapere : ἔλαβε il a pris, skr. *labhate* il prend
abies, gén. *abietis*, ἄβιν (Hésych.)
sapin : πίτυς pin.
lat. *barba* : vhall. *bart* <**bhar* - barbe.
τρέπω, tourner : - στρέφω
ὄμβρος pluie, lat. *imber* : skr. *ambhas*.
albus blanc : ἄλφος
pullulāre avoir beaucoup de jeunes pousses : βρύω
skr. *pallawas* jeune pousse: *ut-pra-bālas* qui a de jeunes pousses.
fel fiel : *bīlis*.
plangere : *flīgere* battre.
πέλλα pierre : φελλία terrain pierreux ; παίπαλα terrain rocailleux.
fluere couler : skr. *pravate*, βλύω.
βομβυλίς : πομφόλυξ bulle d'eau.
φίλος : skr. *priyas* ami.
populus : *pūblicus*.
umbilīcus, nombril : ὀμφαλός nombril.
oboedīre : πείθομαι obéir.
precēs prières : skr. *bhras-patis* seigneur de la prière.
ferre - *portāre* porter.
baculum bâton : *paxillus*, *pālus*.
παχύς : skr. *bahus* épais.
ὀρφνός obscur : ἔρεβος obscurité.
αἰ-πόλος chevrier : skr. *jā-balas*, chevrier ; lat. *su-bulcus* gardien de porcs.
libīdō : skr. *lolupā* désir.
κεφαλή tête : κεβλή tête, lat. *caput*.
obliquus : πλάγιος oblique.
palpebra, *palfebra* : βλέφαρον paupière.
fremere : βρέμω faire un bruit sourd.

Equivalence de r, l. :
mycénien : *a-ra-ka-te-ja* fileuses : ἠλακάτη quenouille : ἀράχνη araignée.
a-re-pa-te : ἀλειφάτει il enduit: *a-ro-pa :* ἀλοιφή onguent.
a-ta-na : Ἀθήνη
ka-ra-wi : lat. *clāvis* clef.
ra-wa-ke-ta = *λᾱο-γέᾱτης chef du peuple.
ra-wi-ja-ja captives : ληία butin.
re-po-to mince, fin : λεπτόν
re-u-ko : λευκός blanc.
re-wo-te-re-jo, adjectif de λούτριον bain.
re-wo-pi = *leomphi, instrumental pluriel «avec des lions»: λέων lion.
ri-no lin : λίνον
se-ri-no : σέλινον céleris.
si-a-ro gras : σίαλος
e-ra-wa olivier : ἐλαΐα ; *e-ra-wo* huile : ἔλαιον
e-ra-pa éléphant : ἐλέφας
e-re-u-te-ro libre : ἐλεύθερος
e-ri-ka saule : ἑλίκη, lat. *salix.*
e-ru-ta-ra rouge : ἐρυθρός
po-ri-wo gris : πολιός gris.
pe-te-re-wa orme : πτελέη
po-ro poulain : πῶλος poulain.
me-ri miel : μέλι
me-re-u-ro farine : μάλευρον farine.
po-ru-po-de ayant plusieurs pieds : πολυ-ποδ-.
do-e-ro esclave : δοῦλος esclave.
Latin, etc. : *alica,* épeautre : *arinca* petit épeautre.
ligāre lier : *cor-rigia* lien, courroie.
varius : βαλιός varié.
λωΐων : ἀρείων meilleur.
oportet il faut : ὀφέλλω
μέλος membre : μέρος membre, partie, lat. *membrum* <**me-mrom.*
folium feuille : *frōns* feuillage
rēs réalité : ἀληθής réel, vrai, skr. *ṛtas* réel.
τέλος fin : τέρμα, lat. *terminus.*
στεργίς étrille : στελγίς, lat. *tergere* étriller.
līs <*stlīs* procès : all. *Streit* dispute.
κρύπτω : καλύπτω cacher.
ἄκυλος gland : angl. *acorn* gland.
rumex ronce : *lumectum* épine.
celeber : crēber.
curtus coupé : *culter* couteau.
gramiae chassie : *glamae* chassie.
precēs prières : *sup-plex* priant.
ἀλέξω protéger : ἀρήγω soutenir.
arguere : ἐλέγχω donner des preuves.

Equivalence de *w* et de *b* :
En latin souvent après *l* ou *r* :
vervēx brebis : *berbēx*, *verbēx*.
fervēre : parf. *ferbuī*.
vulva : *vulba*. *helvus* : *galbus* jaune.
vervactum guéret : *berbactum*.
ervum pois : ἐρέβινθος
vīs force : (*F*)ῖς et βία
vatillum ou *batillum* brasero.
vīvere, *vīta* : βίος vie.
velle vouloir : βούλομαι
vescī : βόσκομαι
varius varié : βαλιός varié.
rabula braillard : *ravula* ; *ravus* enroué.
veniō venir : βαίνω aller <**ban-y-*.
vorāre : βιβρώσκω se nourrir de.
cavēre : *ex-cubāre* faire le guet.
bovīle : *bubīle*.
pavor : φόβος peur.

VARIATIONS DANS LES VOYELLES

Tout le monde sait qu'en indo-européen, les voyelles n'avaient d'influence sur le sens d'une racine que dans les onomatopées, où elles servaient à imiter les sons, par exemple : *ululāre* hurler, *tintinnāre* tinter. Dans les autres racines elles peuvent varier sans modifier le sens de la racine, par exemple *faciō*, *fēcī*. Mais on admet généralement que seules *e* et *o*, longues ou brèves, alternent avec zéro. Pour expliquer les autres alternances, on fait des hypothèses pour le moins inutiles. Car les faits montrent qu'aucune alternance n'est exclue et qu'aucune n'influe sur le sens de la racine.

Ainsi en sanskrit dans les verbes désidératifs, *i* et *ī* remplacent régulièrement l'*a* (issu de indo-europ. *a*, *e*, *o*) et zéro : *īpsate* à côté de *apnoti*, *pitsati* à côté de *patati*, *inakṣati*, à côté de *nakṣati*. En d'autres désidératifs *u* remplace *a* : *murmurṣati* à côté de *marate* mourir ; *bubhurṣati* à côté de *bharati* porter. Au pluriel de certains parfaits sankrits *e*, issu de *oi* ou *ai* ou *ei*, remplace *ā* : *papāca* cuire à côté du pluriel *pecima* ; de même au moyen *pece*.

Autres exemples : skr. *akṣi* œil : *īkṣate* il regarde, *çāṣti* il enseigne : participe *çiṣṭas* ; *çiṣyas* élève ; *bhakṣati* il mange : *su-bhikṣas* qui a bien à manger ; *tamras* : *timiras* obscur : *dahati* il brûle : *dhukṣate* il allume ; skr. *nak* : *niçā* nuit, lat. *nox*, gr. νύξ, hitt. *neku* il fait sombre, lat. *niger* sombre, noir ; lat. *discipulus* : δι-δάσκαλος ; canis : κυνός gén. de κύων chien : lat. *heri*, skr. *hyasi* hier ; lat. *ego* : hitt. *ug* moi ; lat. *sumus* nous sommes : skr. *smas* ; lat. *manēre* : μένω ; *molere* moudre : μύλη pierre meulière, μάλευρον farine ; lat. *umerus* : ὦμος < **oms*-épaule ; lat. *magnus* ; μέγας ; lat. *vegēre* : *vigēre* ; *homō* : *hūmānus* ; lat. *humilis* ; χαμηλός lat. *humī* à terre : χαμαί à terre ; lat. *lābī* glisser ; *lūbricus* glissant ; lat. *ignis*, skr., hitt. *agnis* feu : lituan. *ugnis* ; lat. *cinis* : κόνις cendre ; ἐστι il est : impératif ἴσθι sois ; lat. *populus* :

pūblicus ; *decem* 10 : *un-decim* 11 ; χόρτος : χῖλός fourrage vert, lat. *holus* ; μύλη meule : skr. *miyalli* meule ; lat. *tangere* : θιγεῖν toucher : lat. *frīgere* : φρῦγω frire ; lat. *pix* : πεύκη poix ; lat. *suere* coudre, skr. *sūtram* couture : *sīvyati* il coud ; lat. *facere* : pf. *fēcī* ; lat. *im-pēgī* j'ai heurté : *im-pāctum* impact ; ὄκρις : ἄκρις pointe ; ὄνομα : dor. ὄνυμα (cf. ἀν-ώνυμος), lat. *nōmen* ; ion. δέκνῦμι : att. δείκνῦμι montrer ; χῖλιοι 1000 < **khisl-* : skr. *ṣa-hasram* 1000 ; lat. *patēre* être ouvert ; πετάννῦμι, πίτνημι ; lat. *mars* bataille, μάρναμαι combattre : μῶλος combat ; lat. *cōs*, g. *cōtis* pierre à aiguiser : *catus* aiguisé, fin ; skr. *sādhayati* il réalise : *sidhyati* il est réalisé ; πέλας près de : πιλνάω s'approcher ; skr. *haris* : *hiris* verdâtre ; ἀκτή rive : ὀχθή rive ; lat. *vigilāre* : got. *wakan*, all. *wachen* veiller ; lat. *armus* épaule, bras : skr. *irmas* bras ; λίπτω désirer : skr. *lolupā* désir ; lat. *ās* unité : *dec-ussis* 10 as ; lat. *rūpēs* : λέπας rocher ; αἶσα : οἶτος sort ; lat. *rādix* : ῥίζα (<**rid-y*) ; lat. *dūx* : ταγός qui dirige ; lat. *fūr* : φώρ voleur ; lat. *com-pīlāre* piller : πειρᾱτής pirate ; χόρος danse : σκιρτάω (*s*-mobile) danser ; τίκτω enfanter : τέκνον enfant, θυγάτηρ all. *Tochter* fille ; lat. *horrēre* : *hirsūtus* hérissé ; *semel* : *sim-plex*, *summa* total ; *calamitās* dommage subs. : *in-columis* sans dommage ; κάρᾱ tête : dorien κόρση tête, skr. *çiras* ; all. *Hirn* cervelle : lat. *cerebrum* ; πῦρ feu : hitt. *pahhur* feu ; lat. *fatiscor* : *fessus sum* être fatigué.

Cette liste, assez longue, est loin d'être complète. Elle suffit à montrer que les variations des voyelles *a*, *i*, *u* sont aussi normales que celles de *e*, *o* et ne sont pas dues à un hasard négligeable. Elle ne contient que des mots dont la parenté étymologique de forme et de sens est évidente. Il en est de même des mots qui attestent les variations de consonnes. Il serait insensé de nier la parenté de lat. *unguis* avec ὄνυξ, de lat. *magnus* avec μέγας et avec skr. *mahā* ; de lat. *modus* avec *metīrī*, de mycén. *meri* avec *mel* et μέλι miel ; de lat. *varius* avec βαλιός varié ; de τέλος avec τέρμα fin, terme ; de *tergere* étriller, στεργίς avec στελγίς étrille ; de lat. *stlīs* > *līs*, gén. *lītis* avec all. *Streit* dispute.

La régularité de ces variations, étant établie par les faits, rend possibles des étymologies où elles paraissent s'accumuler. Par exemple le *Dictionnaire étymologique* d'Ernout-Meillet déclare inconnue l'étymologie de *mulier*. Or ce mot signifie «femme mariée» ; c'est le féminin de *maritus*. Leur parenté, suggérée par le sens, est aussi attestée par la forme ; la racine de ces mots est *mr-*, *ml-* « unir par alliance » ; la différence des voyelles *a*, *u* n'influe pas sur le sens de la racine. Le degré zéro vocalique paraît dans all. *Braut* fiancée, fr. *bru* <* *mr-u-*, comme dans lat. *membrum* < **me-mrom* membre lié à d'autres. De même θυγάτηρ fille a pour racine les mêmes consonnes que τίκτω enfanter et τέκνον enfant. La forme et le sens l'unissent donc à ces mots. Il est possible que *filius* soit parent de *parentēs*, le père et la mère : racine commune *pr* = *pl* = *fl*.

La conséquence générale de cet ensemble de faits, c'est qu'il répète la leçon de méthode d'observation : quand on observe des faits, il faut se méfier de toute théorie, car une théorie pourrait se mettre entre nous et la réalité. Or c'est la réalité qui doit guider notre intelligence. Le progrès dans les sciences de faits ne consiste pas à ajouter des vues nouvelles aux vues anciennes jugées définitives, mais à corriger nos vues d'après la réalité.

RAPORTURILE DINTRE LIMBILE DACĂ, TRACĂ ȘI FRIGIANĂ

DE

VLADIMIR GEORGIEV

(Sofia)

I. PRINCIPIILE DETERMINĂRII LOCULUI LIMBII DACE, AL LIMBII TRACE ȘI AL CELEI FRIGIENE ÎN CADRUL LIMBILOR INDO-EUROPENE

Locul unei limbi indo-europene între celelalte limbi indo-europene, cu alte cuvinte înrudirea mai apropiată sau mai îndepărtată dintre ea și alte limbi indo-europene, se determină pe baza particularităților gramaticii ei comparativ-istorice, inclusiv pe baza sistemului fonetic și a vocabularului studiat din punct de vedere etimologic. În cazul unor limbi din care s-a păstrat un material foarte redus, cum sînt traca și dacica, a căror morfologie și sintaxă sînt necunoscute, centrul de greutate cade pe fonetica comparativ-istorică, adică pe sistemul fonetic.

Atunci cînd trebuie să determinăm locul, adică să precizăm caracteristicile unei limbi, care a fost conservată doar într-un număr redus de glose și nume proprii, e necesar să se pornească de la analiza lingvistică a etimologiilor sigure, sau care au cele mai multe șanse de a fi acceptate, a gloselor și a numelor proprii. Aici trebuie să se țină seama de următoarele principii:

1. Un cuvînt poate primi o etimologie sigură doar atunci cînd e cunoscut sensul lui. Întrucît la numele proprii, în mod obișnuit, sensul nu e dat, cercetarea etimologică operează aici doar cu probabilități. Prin urmare cea mai mare importanță pentru stabilirea caracteristicilor unei limbi cum este traca o au glosele, și anume acelea dintre ele care sînt perfect clare din punct de vedere etimologic.

Astfel, de pildă, originea glosei frigiene βέκος « pîine » poate fi considerată ca sigură întrucît: *a*) acest cuvînt și sensul lui sînt atestate la Herodot (II 2), Hipponax (fr. 80 Bergk, fr.75 Diehl) și Hesychius; *b*) același cuvînt se întîlnește și în inscripțiile frigiene, în care pe baza analizei combinatorii e interpretat de asemenea cu sensul « pîine »; *c*) fiind un cuvînt de gen neutru cu tema *es*, avînd gradul *e* al vocalei radicale, acest cuvînt are corespondente

perfecte în v. isl. *baka*, anglosaxon. *bacan*, v. germ. sup. *bahhan* « a coace », din i.e. **bhogō*, v. germ. sup. *bacchan*, germ. *backen* « a coace » din i. e. **bhognō*, gr. φώγω « a coace » din i.e. **bhōgō*.

2. Etimologia poate fi considerată sigură numai dacă cuvîntul e explicat în întregime, adică dacă se poate găsi un corespondent perfect al cuvîntului în totalitatea lui sau cel puțin să i se explice modul de formare. « Etimologiile radicale » (Wurzeletymologien) n-au nici o valoare științifică serioasă.

Așa sînt, de pildă, majoritatea etimologiilor pe care le dă istoricul I. Russu în cartea sa *Limba traco-dacilor* (București, 1959) : numele de trib *Daci* e derivat din rădăcina i.e. **dhē-* (p. 63), numele de trib Θρᾶκες din rădăcina i.e. **dhrē-* sau **dher-* (p. 17), glosa διέσεμα din rădăcina **dek'-* (p. 66), numele zeității Ιαμβαδουλη din rădăcina **embh-* (p. 67—70), numele zeității Σαβάζιος din rădăcina **k'en-* (p. 75), numele de persoană Βιστης din rădăcina **weis-* (p. 59—60), numele de persoană Σεύθης din rădăcina **seu-* (p. 77), numele de persoană *Soia* din rădăcina **k'ei-* (p. 77) etc., etc. Astfel de « etimologii radicale » naive n-au nici o valoare științifică.

3. Un mare număr de glose dacice constă din nume de plante. Acest tip de substantive comune se interpretează de obicei mai greu decît substantivele comune obișnuite. Etimologia unui nume de plantă poate fi considerată sigură sau probabilă numai dacă se poate găsi un echivalent exact din punct de vedere semantic în alte limbi.

4. Pentru ca etimologia unui nume propriu să poată fi considerată ca sigură, sensul său trebuie stabilit pe c a l e c o m b i n a t o r i e, independent de considerentele etimologice.

5. Dintre numele proprii, c e a m a i m a r e i m p o r t a n ț ă p e n t r u c a r a c t e r i z a r e a u n e i l i m b i o a u n u m e l e d e r î u r i. Numele rîurilor, în special ale celor mai mari, sînt cel mai ușor de etimologizat, întrucît sensul lor e pînă la un punct determinat : în aceste nume se ascund de obicei substantivele comune *apă*, *rîu*, *pîrîu*, *baltă*, *mlaștină* etc. În afară de aceasta, numele de rîuri, în special ale celor mai mari, sînt mai stabile și se păstrează un timp mai îndelungat.

P e l o c u l a l d o i l e a în această gradație descendentă vin n u m e l e de l o c u r i. Interpretarea lor e mai dificilă decît aceea a numelor de rîuri.

Foarte important pentru interpretarea numelor de rîuri și de locuri este p r i n c i p i u l t r a d u c e r i i s a u a l t r a d u c e r i i a p a r e n t e. Populația care locuiește un timp îndelungat într-o regiune oarecare dă n u m e o b i e c t e l o r g e o g r a f i c e pe baza t r ă s ă t u r i l o r l o r c e l e m a i c a r a c t e r i s t i c e. Dacă populația mai veche (inițială) dispare, populația nouă denumește aceleași obiecte geografice pe baza acelorași trăsături caracteristice, astfel încît noile denumiri a p a r c a n i ș t e t r a d u c e r i a l e n u m e l o r p r e c e d e n t e (t r a d u c e r e a p a r e n t ă), iar în unele cazuri chiar avem de a face cu o t r a d u c e r e r e a l ă a numelor mai vechi.

Abia pe a l t r e i l e a l o c stă interpretarea numelor de persoane, numelor de zeități, de triburi etc. În primul rînd, de obicei, sensul e în acest caz necunoscut, ceea ce nu ne dă posibilitatea să determinăm etimologiile sigure. Dar ceea ce creează cea mai mare nesiguranță a presupunerilor bazate pe astfel de interpretări este faptul că numele de persoane dispar repede și se înlocuiesc

cu altele noi și în afară de aceasta adesea sînt împrumutate din alte limbi. Astfel, de exemplu, cele mai caracteristice nume bulgărești *Ivan*, *Petăr*, *Gheorghi* sau romînești *Ion*, *Petre*, *Gheorghe* sînt împrumuturi, primul din ebraică prin intermediul limbii grecești, iar celelalte două din greacă. Același lucru se întîmplă și la celelalte popoare. Dacă limba bulgară sau romînă ar fi cunoscute aproximativ, așa cum e cunoscută traca, adică în primul rînd pe baza unui număr restrîns de nume de persoane, am cădea ușor în eroare în ceea ce privește apartenența lor lingvistică [1].

Pentru ilustrarea principiilor expuse mai sus în interpretarea materialului lingvistic trac, dacic și frigian vom da mai jos cîteva exemple.

1. La circa 70—80 km nord-vest de Sofia se află un mare izvor calcaros deosebit de frumos, așezat în mijlocul unei flore bogate; suprafața lui are o culoare de nuanță v e r z u i r o ș i a t i c ă (a u r i e), din care cauză se numește *Zlatna Panega*. Izvorul are de asemenea numele de *Glava Panega*, în care *glava* înseamnă « cap » și « izvor ». Satul de lîngă acest izvor se numește de asemenea *Zlatna Panega*, după numele izvorului. Din acest izvor se formează un rîu, afluent stîng al Iskărului, care poartă de asemenea numele de *Zlatna Panega*, sau *reka* (*Zlatna*) *Panega*, « rîul Panega (aurie) ».

Acest izvor a fost centrul cunoscutului templu din antichitate închinat lui Asclepius, precum și Higiei, Artemidei și lui Silvan.

În două inscripții latinești izvorul e denumit *Sallecapul*, *Saldaecapul* [2]. Ca și *glava* din actualul nume bulgar al izvorului *Glava Panega*, lat. *caput* înseamnă « cap » și « izvor ». Această denumire a izvorului e prin urmare în parte latinizată (semi-traducere) fenomen des întîlnit în cazul numelor de locuri. În cazul acesta *Sald/l(a)e-*, care se întîlnește în două inscripții grecești de la *Zlatna Panega*, ca și Σαλδη, trebuie să corespundă perfect denumirii bulgărești *Zlatna Panega*, adică trac. *sald/l-* înseamnă « aur » sau « auriu » și provine din i.e. *g'*hollo-* « aur, auriu », care corespunde exact cuvîntului rusesc зо́лото, bulg. зла́то din i.e. **g'hóllo-* sau rus. золото́й, bulg. злат « auriu » din i.e. **g'holló-*.

În inscripțiile grecești de la *Zlatna Panega* se întîlnesc însă alte două nume ale aceluiași izvor Σαλδο-κελη și Σαλδ/τουιση (sau Σαλδ/το-βυσ(σ)η etc.). Acestea sînt denumirile trace ale aceluiași izvor. În acest caz, -κελη și -ουιση (= -βυση) sînt corespondentele trace ale lat. *caput* (în *Sald/l(a)e-caput*) și bulg. глава (în *Glava Panega*), care înseamnă « izvor », și ale bulg. река « rîu » sau вода « apă » (în река [златна] Панега). Astfel, trac. κελη « izvor » provine din i.e. *g^{w}*elnā*, fiind un corespondent perfect al germ. *Quelle* « izvor », iar ουιση = **Fιση* corespunde exact v. ind. *vișa-m* « apă ». Prin urmare, Σαλδο-

[1] Principala lipsă a cărții amintite mai sus a lui I. Russu constă tocmai în faptul că el își bazează concluziile sale în ceea ce privește limba « traco-daco-frigiană » pe « etimologiile radicale », în primul rînd ale numelor de persoane și în al doilea rînd ale numelor de locuri, ceea ce se și spune foarte clar în carte (vezi p. 51—54). Glosele și în special inscripțiile frigiene sînt ignorate aproape cu desăvîrșire. În genere, prin concepțiile sale lingvistice autorul se plasează pe pozițiile lingvisticii indo-europene de la sfîrșitul sec. al XIX-lea. Se creează impresia că autorului nu-i sînt cunoscute succesele importante obținute în această direcție, în special în ultimii treizeci de ani.

[2] Aceste nume de locuri, ca și cele ce urmează, sînt create pe baza numelor etnice formate cu sufixul -ηνος. Vezi D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Viena, p. 412 și urm.

κελη înseamnă literal « Izvorul auriu » = *Sald/l(a)e-caput*, iar Σαλδ/τ(ο)-ουιση- « apa aurie (sau rîul auriu) ».

Pe lîngă epitetul (etniconul) Σαλδηνός se întîlneşte şi forma Σολδηνός, iar pe lîngă epitetul (etniconul) Σαλδοβυσ(σ)ηνός, Σαλδοουυσηνός, se întîlneşte şi forma Σαλδοβοουυσηνός, adică cu *o* alături de *a*. Această deosebire este de asemenea explicabilă. În esenţă numele Σαλδη trebuie să aibă *a*, care provine din i.e. *ǒ*, adică Σαλδη- din i.e. **g'hóllo-* « aur », iar etniconul (şi adjectivul, cf. rus. зóлото « aur », dar золотóй « de aur, auriu ») trebuie să sune Σολδηνός, din i.e. **g'hl̥l-ā-nó-s*, cu ολ (= *ul*) din i.e. *l̥*[1], cf. rus. зóлото bg. злáто, din i.e. **g'hóllo-m*, dar got. *gulþ*, germ. *Gold* « aur » din i.e. **g'hl̥lo-m*. Evident, substantivul σαλδ/τ- « aur » a influenţat adjectivul derivat σολδ(ηνός), din care cauză şi aici s-a generalizat vocalismul *a*.

O astfel de interpretare a unui nume de rîu sau de loc e sigură, întrucît sensul lui e determinat pe baza unor considerente combinatorii (numele actual şi culoarea caracteristică a apei) şi întrucît acesta are corespondente etimologice exacte în alte limbi indo-europene.

Acest nume nu poate fi interpretat, cum consideră I. Russu (*ibid.*, p. 75 şi urm.), ca provenind din rădăcina **sal-* « sare » sau din rădăcina **k'el-* « cald », întrucît apa acestui izvor nu e nici sărată, nici caldă. Altfel stau lucrurile cu tribul trac Σαλδήνσιοι (Ptol. 3,8,3), care era aşezat la nordul Dunării, aproximativ între rîul Apus şi cursul superior al rîului Rabo (astăzi Jiul). Numele de trib Σαλδήνσιοι reprezintă un etnicon de la numele de loc *Saldale*, care, după cum just arată N. Jokl (*Reallexicon*, XIII, 1929, p. 284), poate fi derivat din i.e. **sald-* « sare », deoarece într-adevăr în acea regiune există zăcăminte de sare.

2. Localitatea denumită azi rom. *Cernavoda* = bulg. Черна вода, aşezată pe Dunăre, la apus de Constanţa se numea în antichitate 'Αξίοπα (Proc. *aed.* 4, 11 [H. 149, 9]) sau 'Αξιούπολις (Ptol. 3, 8, 2; Hierocl. 637, 9 etc.). Această localitate e denumită după numele rîului *Cernavoda*, care se numea în antichitate "Αξιος (Ael. *hist. anim.* 14,15). Prin urmare, numele dac trebuia să aibă acelaşi sens, după legile formării numelor compuse din două rădăcini, 'Αξι- trebuie să însemne « negru », iar -οπα, ουπολις « apă ».

În acest caz, etimologia acestui nume de loc este clară. Cea de a doua parte a cuvîntului -οπα (= **upā*), ουπολις (= **upulā*), diminutiv de la **upā* (în parte, grecizat, după gr. πόλις « oraş »), cf. numele de locuri βεργα : βεργούλη, Σέρμη : Σερμύλη, corespunde exact lit. *ùpė*, let. *upe* « apă ».

Prima parte a dac. αξ(ε)ι- « negru » corespunde denumirii iraniene a Mării Negre "Αξεινος (mai tîrziu, prin eufemism Εὔξεινος) πόντος, în care se descoperă adjectivul iranian (avest.) *axšaēna-* «întunecat, negru », din i.e. **n̥-ksei-no-*. Aceasta se confirmă şi prin faptul că cel mai mare afluent al rîului din regiunea dardano-macedoneană ''Αξ(ε)ιος se numeşte astăzi în bulg. maced. Црна река « rîul negru », precum şi prin faptul că acelaşi rîu era denumit în antichitate de asemenea Βαρδουαριος, Οὐαρδάριος, Βαρδάριος (schol. la Ptol. 3,13,14), care e interpretat ca i.e. **(s)word(o)-wori* « apă neagră », cf. got. *swarts*, germ. *schwartz* « negru », din i.e. **swordo-* şi v. ind. *warī*, f. « apă »

---

[1] Despre tratamentul i.e. *l̥* în tracă vezi mai jos.

din i.e. **worī*[1]. Una din aceste două denumiri poate fi daco-moesiană (dardanică), iar alta tracă, macedoneană sau ilirică, însă sensul lor e unul şi acelaşi.

3. Zeitatea traco-frigiană Σαβάζιος (Orph. h. 48, Aristoph., *Vesp.* 9 etc.), Σαβάδιος (Artem. 2, 13 etc.) e identificată cu Dionysos-Bacchus. Unul dintre epitetele cele mai importante ale lui Dionysos-Bacchus e gr. Ἐλεύθερος (Ἐλευθέριος, Ἐλευθήρ, Ἐλευθερεύς = ἐλεύθερος « liber », lat. *Liber* = *liber*. Pe baza acestui fapt H. Grégoire — G. Bonfante (Annuaire de l'Université libre de Bruxelles, VII, 1944, p. 41 şi urm.) au stabilit că numele Σαβάδιος > Σαβάζιος (cu trecerea *di* > *zi*, caracteristică pentru tracă şi dacă) corespunde exact adjectivului vechi bulg. *svobodъ* « liber », din i.e. **swobhodhi(j)o-s* (v. J. Pokorny, *Idg. et. Wb.*, p. 883).

4. Numele dacic de plantă διέσεμα la Dioscorides (4,103 [W. 2,258]) apare la Pseudoap. (72 [HS. 129]) ca *diesapter*. Acest cuvînt reprezintă, prin urmare, un cuvînt compus din două rădăcini, în care primul element trebuie să fie διεσ-, întrucît apare la ambele denumiri ale aceleiaşi plante (διεσ- = *dies-*), iar -εμα şi *-apter* sînt cu siguranţă sinonime, ca sens, în limba dacă.

Denumirea grecească a acestei plante este φλόμος = φλόγμος « Salvia splendens » (cu trecerea tîrzie γμ > μ) sau λυχνῖτις derivat de la λύχνος « lampă ; făclie », germ. *Himmelbrand, Königskerze, Marienkerze* sau *Fackelbrand*, bulg. свещилка, derivat de la свещ sau богородична свещ, rom. *lumînare*. Pe baza acestor denumiri N. Jokl (Reallexikon, XIII, 1929, p. 287) interpretează în mod convingător cuvîntul dacic διέσ-εμα ca « Himmel-brand », din i.e. **di(i)ēs* = lat. *diēs* (nom. şi gen.) « lumină, zi, Zeus », şi **eus-m̥n̥*, derivat (nomen actionis) din i.e. **eus-ō* « a arde », cf. lat. *ūrō* = gr. εὕω « ard » din i.e. **eusō*, transformările *eu* > *e*, *sm* > *m* şi *n̥* > *a* fiind atestate şi în alte cuvinte dace. În acest caz sinonimul lui -εμα, şi anume *-apter* reprezintă nomen agentis de la verb, care corespunde gr. ἅπτω « aprind », cf. şi ἁφή « aprindere », ἅπτρα, ἅπτριον « fitilul lămpii ».

*

Materialul lingvistic trac prezintă încă numeroase astfel de exemple, în care se poate aplica metoda combinatorie pentru stabilirea etimologiei numelor şi cuvintelor corespunzătoare.

Stabilirea caracteristicilor limbilor dacă, tracă şi frigiană trebuie să se facă tocmai pe baza acestor etimologii sigure. În afară de aceasta, pe baza studierii structurale a sistemelor fonetice ale limbilor indo-europene se ştie că aici există o anumită interdependenţă regulată. Dacă, de exemplu, se stabileşte că în sistemul fonetic al unei limbi indo-europene *b* a trecut în *p*, se poate conchide că şi *d*, *g* primari s-au transformat în *t*, *k* ; dacă i.e. *ŏ* a trecut în *a*, apoi şi i.e. *ŏi* a devenit *ai* etc. Această interdependenţă în schimbările pe care le suferă în evoluţia unei anumite limbi indo-europene anumite serii de foneme ne dă posibilitatea să stabilim trăsăturile generale ale sistemului său fonetic, chiar pe baza unui număr redus de etimologii sigure ale unor cuvinte caracteristice din punct de vedere al limbii respective.

[1] Cf. H. Krahe, *Die Sprache der Illyrer*, I, Wiesbaden, 1955, p. 94; V. Georgiev, « Linguistique Balkanique », I, 1959, p. 12.

Prin urmare, sarcina noastră este ca pe baza celor mai sigure etimologii ale cuvintelor dace, trace și frigiene să determinăm particularitățile cele mai caracteristice ale sistemului lor fonetic. Dar înainte de toate să vedem ce indicații ne dă repartiția geografică a unor nume de locuri și de persoane.

II. DACO-MOESIANA ȘI TRACA, PE BAZA REPARTIȚIEI GEOGRAFICE A NUMELOR DE LOCURI ȘI DE PERSOANE

Repartiția **numelor de locuri** ne arată clar două regiuni lingvistice (etnice) diferite (vezi harta alăturată) [1]:

A) regiunea tracă cu nume caracteristice care conțin cuvintele *para* « tîrg » (Βενδιπαρα, Κειριπαρα, *Tranupara* etc.) și *bria* «oraș» (Μεσημβρία, Πολτυμβρια, Σηλυμβρία etc.);

B) regiunea dacă (daco-moesiană) cu nume caracteristice care conțin cuvîntul *dava* (*deva*) « oraș » (Acidava, Burridava, Sacidava etc.).

Nume de localități cu elementul de compoziție *dava* (*deva*) sînt în număr de 47 (sau 45). Acest număr e considerabil, fapt care ne dă indicații clare asupra concluziilor de ordin etnic. Dintre cele 47 de nume cu *dava*, 28, adică mai mult de jumătate se află între granițele actualei Romînii, respectiv în vechea Dacie. În Bulgaria de nord și în Dobrogea, adică aproximativ în Moesia inferior sînt atestate 9 (sau 10) localități cu elementul de compoziție *dava* (*deva*), iar alte 7 (sau 8) sînt așezate în vechea regiune Dacia mediterranea (împrejurimile Nișului, Sofiei și Kiustendilului).

Așadar, numele de localități cu elementul de compoziție *dava* (*deva*) « oraș » se întîlnesc în Dacia, Moesia Superior și Inferior și în Dobrogea. Acestea lipsesc cu desăvîrșire în Tracia propriu-zisă. Singurul nume de acest tip în Tracia, *Pulpudeva—Plovdiv* a fost adus (în mod artificial) de la apus; după cum se știe, orașul a fost întemeiat (sau reconstruit) de către Filip II (359—336 î.e.n.), care i-a dat și numele său — grecește Φιλιππό-πολις iar în « tracă » (de fapt, în daco-moesiană sau macedoneană) *Pulpu-deva*.

Pe de altă parte, cele 13 nume de localități cu elementul de compoziție *bria* și 37 (sau 41) nume de localități cu elementul de compoziție *para* se întîlnesc numai în Tracia; acestea lipsesc în Dacia și în Dobrogea.

Această problemă e analizată pe larg în cartea noastră *Въпроси на българската етимология* (*Probleme de etimologie bulgară*, Sofia, 1958, p. 89—119). Acolo se arată de asemenea că și alte nume de locuri (cu elementul de compoziție *diza* « cetate », *zura* « apă », *kella* « izvor » etc.) din aceste regiuni au o astfel de repartiție.

---

[1] Unele dintre numele de locuri amintite nu pot fi localizate cu toată precizia; aici ele sînt localizate doar cu aproximație, ceea ce e suficient pentru scopul propus prin această hartă. Socotesc o plăcută datorie de a exprima aici mulțumirile mele distinsului arheolog și istoric romîn prof. Radu Vulpe, care mi-a dat indicații prețioase pentru localizarea unor nume de locuri în Dacia.

Acest fapt deosebit de important ne arată că traca și daco-moesiana erau două limbi deosebite, deși înrudite foarte de aproape.

*

Astfel de concluzii se pot trage și pe baza repartiției geografice a *numelor de persoane*.

Numele de persoane trace

Δορζενθης

Numele de persoană Δορζενθης este atestat în 4 inscripții : din Pizos (districtul Cirpan), Plovdiv și Stara Zagora (în două inscripții), iar forma Δορζινθης în alte 3 inscripții : din Mericileri (distr. Cirpan), Bizie (azi Vizze în Tracia turcească, la apus de orașul Midia) și din Seres. Acest nume e limitat geografic, întîlnindu-se numai în Tracia propriu-zisă (la sud de Haemus și la apus de rîul Struma) ; el nu se întîlnește în Dacia, și nici în partea de apus a Asiei Mici. Prin urmare, acest nume trebuie interpretat ca tracic. El reprezintă un derivat de la numele Δορζας (inscripția de la Nicopolis ad Istrum), Δορσας (inscr. de la Mindea, distr. Elena). Acest nume poate de asemenea să se considere ca tracic, întrucît se întîlnește în inscripțiile din regiunea Tîrnovo, care se învecinează cu regiunea Stara Zagora. În afară de aceasta, în alte 3 inscripții latinești se întîlnește *Dorses* (unul e numit eques singularis ; altul e din Carthagina și se referă la soldații daci din diverse lagăre) și *Durze*, probabil dintr-o formă mai veche **Dursē(nth)s*.

Ca nume trace, Δορζας, Δορσας *Dorses*, *Durze* derivă din i.e. **dhr̥s-* (cu *r̥* > trac. *ur*, *or* și *rs* > *rz*), care-și găsește corespondent în numele de persoană grecești Θρασέας, Θράσων, Θράσυς, Θρασύλος, Θράσυλλος, Θρασύννης etc. (sau mai degrabă din i.e **dhr̥g'h-*, cf. v. bg. drъzъkъ «îndrăzneț», provenit din **dhr̥g'h-u-ko-s*). Δορζενθης, Δορζινθης (*ent* > *inth*), și probabil și *Dorses*, *Durze* reprezintă hipocoristice de la Δορζας cu sufixul -ενθ-, -ινθ- din i.e. *-*ent-*, caracteristic pentru formarea numelor de persoană alintătoare și în slavă (bulgară) [1].

Așa cum în greacă, la astfel de nume de persoane, pe lîngă gradul de vocalism **dhr̥s-* (> Θρασ-), apare și gradul **dhers-* (> gr. Θερσ-), tot așa și în numele trac al zeității Δερζις (distr. Omurtag = gr. Θέρσις, Θέρσης), Δερζελα(ς) (Varna, cf. gr. Θερσίλος) = Δαρσαλα (Omurtag), numele de persoane Δερζειλας (Tasos), Darzus (cf. gr. Θερσας), *Derzu-zenus* (Tîrnovo ; = gr. *Θερσιγένης, cf. Θερσι-μένης, Θερσί-μαχος), *Derzenus* provin din i.e. **dhers-* (cu *rs* > *rz*).

Σεύθης

Σεύθης (Σευθας, Σευθις, Σευθεύς, Σευθος *Seutha*, *Seuthas*, *Seulhes*, *Seulhens*, *Seulhus*, *Seulus*) este unul din cele mai des întîlnite nume de persoane trace ; el apare de peste 150 de ori, mai ales în Tracia, apoi în vestul Asiei Mici, . Bitinia, Troia, Ionia etc.), în insulele din

[1] Cf. bulg. dial. *Петр-é*, gen.-acuz. *Петр-éте* (de la *Петър*) etc. Vezi V. Georgiev, *Тракийският език*, Sofia, 1957, p. 68 și urm.

nordul Mării Egee (Thasos, Lemnos și altele), în parte în Macedonia și Grecia. Din Dacia există un singur caz (Cluj, diplomă militară). Există de asemenea cîte un caz din Olbia și Tanais. Din această repartiție reiese că numele trebuie să fie definit ca fiind într-adevăr trac.

Întrucît se întîlnește adesea ca nume de regi, etimologia lui R. Roesler (« Zeitschrift für Österreich. Gymnas. », 1873, p. 114) e pe deplin justificată: Σεύθης provine din i.e. *$g'heu$-*tē*(*r*) sau -*tā*(*s*) și corespunde exact formei avest. *zaotar-* = v. ind. *hotā* « preot ». Repartiția geografică corespunde complet aspectului fonetic, care e caracteristic pentru cuvintele (realmente) trace: *g'h* > *z*, redat prin σ, întrucît numele e atestat încă în sec. V î.e.n.; e păstrat *eu*; *t* > *th*.

Nume proprii frigiene

Κότυς

Numele de persoană Κοτυς apare aproximativ de 80 de ori în diverse inscripții și texte, mai ales provenite din Tracia, apoi din insulele din nordul Mării Egee (Samothrace, Imbros, Tenos), din nord-vestul Asiei Mici și din Grecia (de nord). Acest nume nu se întîlnește în Dacia, dar apare în inscripțiile din Pantikapaion, Phanagoreia, Tanais ca nume al regilor din Bosfor, evident care s-au strămutat din Tracia. Numele e identic cu denumirea zeității feminine edoniene Κοτυς (Κοττώ, *Coto*, Κοτυτ(τ)ώ, Cottyto), despre care se spune clar la Strabo (X, 3, 16) că ține de cultul trac (edonian) și frigian.

După răspîndirea sa geografică cuvîntul poate fi trac sau frigian. Cel mai bine poate fi explicat ca provenind din i.e. **kol-u-* « răzbunător », cf. gr. (hom.) κοτήεις « mîniat, răzbunător », κοτέω « mă mînii, mă supăr », κότος « mînie, supărare ». Faptul că se păstrează *ŏ* ne arată că numele e de origine frigiană.

Τορκος

Numele de persoană Τορκος sau Τορκους și derivatele sale Τορκιων, Τορκουλας, Τορκου-παιβης se întîlnesc în circa 20 de inscripții, provenite exclusiv din regiunea Salonicului (Salonic, Amphipolis, Demir Hisar, regiunea Axios-Vardar, Seres și insula Tasos). Numele poate fi bine explicat ca provenind din i.e. *(*s*)*torg-u-* (*-o-*), cf. germ. *stark* « puternic », din i.e. **storg-*. Pe baza faptului că se păstrează i.e. *ŏ* și că informațiile antice determină ca patrie primitivă a frigienilor regiunea de la răsărit de Axios-Vardar [1], numele poate fi determinat ca frigian.

Αυλουπορις

Numele de persoană Αυλουπορις (*Aulupor*, Αλλουπορις) apare în circa 20 de inscripții provenite mai ales din Tracia. Nu se întîlnește în Dacia. Numele poate fi considerat ca frigian, dacă -πορις, *-por* « fiu » ar urma să fie derivat din i.e. **pwor*(*i*)-. Dacă însă -πορις *-por* reprezintă modificări secunde de la **pwer*(*i*)- (*we* > (*w*)*o*, ca în latină) sau de la i.e. **pur*(*i*)-, numele ar putea fi trac.

[1] Vezi mai jos.

Nume de persoane dace

Decebalus

Numele de persoană *Decebalus* (Δεκέβαλος, Decibalus, Δικεβαλος) se întîlnește în cîteva texte ca nume al regelui dac, și, în afară de aceasta, în cîteva inscripții din Moesia Inferior (Silistra, Lăjen lîngă Nicopol pe Dunăre, Tencea-Mekiș în reg. Tîrnovo), Pannonia, Galia și Britania. În schimb nu se întîlnește în Tracia. Numele e dac : prima parte se leagă etimologic de lat. *decus* « podoabă », *decet* « se cuvine, se cade », iar cea de a doua [1] de v. bulg. *bolii* « mai mare », v. ind. *bala-m* « putere, forță », din i.e. **bolo-m*. Trecerea $\check{o} > a$ e caracteristică pentru daco-moesiană. Totuși, în loc de *k* ar fi trebuit să avem aici o spirantă. Se poate presupune că numele este împrumutat dintr-o altă limbă.

III. SISTEMUL FONETIC AL LIMBII DACE

Înainte de toate, trebuie să se pună problema dacă anumite cuvinte pot fi delimitate ca dace, iar altele ca (propriu-zis) trace. Atunci cînd autorii antici vorbesc despre triburile de la nord de Marea Egee și de Grecia, întrebuințează adesea expresia generală « trace ». Prin urmare, atributul « trac » nu indică totdeauna ceva cu adevărat trac. Însă dacă o glosă e denumită ca « dacică », aceasta poate fi considerată ca sigur dacică, și nu ca aparținînd unei regiuni pe care anticii o denumeau cu un cuvînt general « tracă ». Pe de altă parte, dacă o glosă este indicată clar ca bessică (tribul tracic al bessilor era răspîndit în regiunea munților Rodope, în Tracia apuseană) sau ca maidică (tribul tracic al maidilor era răspîndit în regiunea Strumei mijlocii și a Mestei superioare, adică în Tracia apuseană), în acest caz astfel de cuvinte trebuie să fie considerate ca r e a l m e n t e t r a c e. În sfîrșit, și unele nume de rîuri, de locuri și de persoane care sînt caracteristice numai pentru regiunile de la nord de Dunăre (Dacia și Moesia) sau numai de la sud de Dunăre sau chiar de la sud de Haemus (Tracia propriu-zisă) pot să ne dea indicații despre limba dacică și limba tracă propriu-zisă.

Deși materialul lingvistic dacic (daco-moesian) și tracic e destul de redus, totuși în anumite cazuri unele glose și nume proprii pot fi localizate, adică pot fi delimitate ca dacice, iar altele ca realmente trace.

În primul rînd sînt dacice numirile de plante indicate clar ca atare la Dioscorides și Pseudo-Apuleius. Dacice (sau daco-moesiene) sînt de asemenea unele nume proprii, care se întîlnesc numai la nord de Dunăre și, în parte, în Moesia.

Iată cîteva din glosele și numele de locuri dace din cele mai clare etimologic :

---

[1] Același element de compoziție apare încă în următoarele nume de persoane Ἀρει-βαλος (într-o inscripție din Tomis-Constanța), Βαζο-βαλις (fem. ; din Kopilovți, reg. Kiustendil), *Dinibales* (din Pompei), *Dribalus?* (din Less), Δρει-βαλος (din Varna), Δρει-βαλις (din Olbia ; = Τριβαλλος?), Σαρ-βαλος? (din Tanagra).

A) Glose dacice

1. βουδάθλα «limba boului» (βούγλωσσον, lingua bubula) e amintită clar la Dioscorides (4, 127 RV. [W. 2, 273—274]) ca fiind un cuvînt dacic, căruia îi corespund gr. βούγλωσσον «limba boului» şi lat. *lingua bubula* «limba boului». La Pseudoap. (41 [HS. 89]), cuvîntul apare sub forma *budama*, după toate probabilităţile greşit în loc de **budalla* sau **budadla*: greşeala a fost posibilă la transcrierea literelor greceşti ΛΛ sau ΔΛ ca (gr. sau) lat. M. Pe baza denumirii greceşti βου-γλωσσον «limba boului» V. Pisani stabileşte just[1] că dac. βου-δάθλα sau *βου-δαδλα (resp. *βου-δαλλα) provine din compusul i.e. **g^{w}ou-dn̥g'h(w)-(e)lā* sau **dn̥g'hū-la, -ila*). Primul element βου- se află aici probabil în locul dac. *γου- din i.e. **g^{w}ōu-s* «bou, vacă», sub influenţa gr. βου-γλωσσον, iar cel de al doilea element δαθλα sau *δαδλα (> *δαλλα) provine din i.e. **dn̥g'h(w)ā* «limbă», cf. lat. arhaic *dingua*, got. *tuggo*, germ. *Zunge* «limbă», din i.e. **dn̥g'hwā*, la care s-a adăugat sufixul (diminutival) *-(e)lā* sau *-(i)lā*.

Din etimologia acestui cuvînt dacic trebuie să se conchidă că i.e. *d* s-a păstrat, i.e. *n̥* a trecut în *a(n)* înaintea unei spirante, i.e. *g'h* a trecut ca şi în albaneză în *đ*, care e redat prin θ, pronunţat în epoca lui Dioscorides ca o spirantă interdentală *đ* (*e*, *u* sau *i* scurt în silabă posttonică s-a sincopat).

2. Denumirea dacică de plantă δάκινα (Diosc. 4, 16, RV [W. 2, 183]) «eine Anemonenart, Anemone nemorosa» e denumită greceşte, printre altele, λύκου καρδία «inima lupului». Prin urmare, cuvîntul trebuie derivat din i.e. **dhău-k-īno-* «de lup», adjectiv de la i.e. *dhău-ko-s* «lup», care la rîndul său provine din i.e. **dhăwo-s* «lup», cf. frig. δάος «lup». Aceste cuvinte trebuie să fi existat în dacică, după cum se poate conchide pe baza numelui de trib Δακοί, Δᾶκοι, Δάκαι, Δάκες care provine din i.e. **dhŭ-ko* - «lup» (denumirea tribului după animalul totemic), întrucît se arată clar (Strab., Steph. Byz. ş.a.) că numele mai vechi era Δᾶοι, Δάοι (sg. Δαῦος, *Dāvos*, *Daus*, ca nume de persoană), adică de la i.e. **dhāwo-s* «lup», cf. şi numele de loc Δαούσ-δαυα, oraş în Moesia Inferior, lîngă Dunăre, literal «oraşul lupilor» (sau «oraşul Dav(u)ilor»). Cuvîntul dacic δάκινα «λύκου καρδία» ca şi numele de trib Δακοί arată că i.e. *au* a trecut în *a*, ca şi în albaneză.

3. Numele dacic de plantă διέσ-εμα «Himmelbrand, Königskerze, Fackelkraut» provine, cum s-a arătat mai sus, din **dijēs-eus-mn̥*. Pe baza acestui cuvînt se poate conchide că i.e. *d* şi *s* intervocalic s-au păstrat în dacică, i.e. *eu* a trecut în *e*, ca şi în albaneză, i.e. *sm* s-a asimilat în *m*, iar i.e. *n̥* a trecut în *a*.

4. Numele dacic de plantă δύν «urzică» (Brennessel) provine din i.e. **dun-t*, participiu neutru, literal «care arde» (cf. germ. *Brennessel*, de la *brennen* «a arde», lat. *urtīca* «urzică», din i.e. **eus-* > lat. *ūrō* «ard»), cf. v. ind. *dunoti* «arde», «chinuieşte», din i.e. **duneu-ti*. Această etimologie a cuvîntului dac e cunoscută de mult. Ea arată că i.e. *d* s-a păstrat în dacică.

---

[1] V. Pisani, «Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung», 75, 1957, p. 76 şi urm.

B) Nume de locuri dacice

1. După cum s-a arătat mai sus, numele de loc dacic 'Αξί-οπα, azi *Cernavoda* = bulg. Черна вода, provine din i.e. *n̥-ks(e)i-* «întunecat, negru», și din **upā* «apă» : de aici reiese că i.e. *n̥* a trecut în dacică (înaintea lui *ks*) în *a* sau *a(n)*.

2. După cum s-a arătat mai sus, cuvîntul *dava* «oraș» e daco-moesian. El provine din i.e. **dhēwā* : de aici reiese că i.e. *ē* manifestă o tendință puternică de trecere în *a* (= *ā* sau *ä*, resp. *ᵉa*). Același fenomen se observă și în slava dacică (bulgara răsăriteană), datorit după toate probabilitățile substratului dacic, v. V. Georgiev, Въпроси на българската етимология, Sofia, 1958, p. 114 și urm.

3. Καρπάτης ὄρος (Ptol. 3, 8, 1, 5, 8) din i.e. **korpūtā* «stîncoasă», derivat din i.e. **korpā*, cf. alb. *karpë* «stîncă» din i.e. **korpā*. Numele arată că i.e. *ŏ* a trecut în dacică în *a*, ca și în albaneză.

4. Etimologia numelui dacic de rîu Κρίσος (Constant. Porphyr., *de adm. imp.* 40), *Grisia* (Iord., *Get.* 113), *Gresia* (GR 204, 17) a fost explicată just de mult pe baza actualelor numiri rom. *Crișul Negru* și magh. *Fekete-körös* (magh. *fekete* «negru»). Prin urmare, dac. Κρίσος provine din i.e. **kr̥so-s* (sau **k(w) r̥əso-s*) și corespunde perfect bulg. чер, din. i. e. **kr̥so-s*. De aici trebuie să se conchidă că i.e. *r̥* a trecut în dacică în *ri*, ca și în albaneză, iar *s* intervocalic s-a păstrat ; în afară de aceasta, se observă tendința trecerii *kr* > *gr*.

5. Denumirea rîului dacic Μάρις (Hdt. 4, 49), Μάρισος (Strab. 7, 3, 13), *Marus* (Plin. NH 4, 80), *Marisia* (Iord., *Get.* 113), Μορήσης (Constant. Porphyr., *de adm. imp.* 40 ; = slav. *Morъšь* din dac. *Marisia*, cu trecerea slav. *o* < dac. *a*), azi rom. *Mureșul*, afluent stîng al Tisei, a fost explicat just de mult din i.e. **morisjo-* «mlaștină, baltă» cf. celt.-germ. *mariscus*, germ. *Marsch* «mlaștină», din i.e. **morisko-*. De aici reiese că i.e. *-ŏ* a trecut în dacică în *a*, iar *s* intervocalic s-a păstrat (sau *s* > *š*) [1].

Pe baza acestor cuvinte și nume proprii dacice din cele mai sigure și mai caracteristice poate fi stabilit următorul sistem fonetic al limbii dacice :

Indo-europeană	Dacică
ŏ	*a*
ē	*a* (= *ä*, *ᵉa*)
eu	*e*
au	*a*
n̥	*a(n)*
r̥	*ri*
M(ediae)	M
T(enues)	T
g'h	*d* (= *ϑ*, *d*)
s-, *-s-*	*s-*, *-s-*
sr-	*(str-)*

[1] I. Russu (*ibid.*, p. 71 și 94), care nu cunoaște bine literatura lingvistică indo-europeană și se conduce în acest domeniu după lucrări învechite, citează *Marisia* ca exemplu de păstrare a i.e. *a*. În realitate, acest cuvînt apare la A. Walde - J. Pokorny, *Vergl. Wb. d. idg. Sprachen*, II, 1927, p. 234, unde rădăcina e dată ca **mari* pe baza lat. *mare* «mare, fr. mer». Dacă Russu ar fi folosit J. Pokorny, *Idg. et. Wb.*, 1948–1949, p. 748 (singur scrie

IV. SISTEMUL FONETIC AL LIMBII TRACE AUTENTICE

Dispunem de cîteva glose localizate care pot fi determinate ca realmente trace. În afară de aceasta, numele de locuri (și de persoane), care sînt caracteristice numai pentru Tracia în sensul strict al cuvîntului, adică se întîlnesc numai la sud de Dunăre sau chiar la sud de Haemus, pot de asemenea să fie considerate ca autentice. Iată cîteva din cuvintele trace caracteristice, explicate în chipul cel mai sigur :

A) Glose trace

1. Cuvîntul βόλινθος « bizon » e atestat la Aristot., *de mirab. ausc.* 1 p. 830 ca un cuvînt evident maidic (tribul tracic al maidilor era așezat undeva în regiunea Strumei mijlocii și a Mestei superioare, adică în Tracia apuseană). Acest cuvînt maidic e înrudit cu germ. *Bulle* « taur », din. i.e. **bhl̥n-ēn*, gr. φαλλός « penis » din i.e. **bhl̥no-s* etc. Prin urmare, trac. (maidic) βόλινθος provine din i.e. **bhl̥n-ent-*. Acesta e format cu ajutorul aceluiași sufix, ca și v. bulg. *telę-* « vițel », din i.e. **tel-ent-*, bulg. *бичé* « tăuraș », din i.e. **bhūk-ent-* etc. Pe baza acestui cuvînt trebuie să tragem concluzia că în traca autentică i.e. *l̥* a trecut în *ol* (= *ul*), i.e. *t* în *th* și i.e. *en*(*t*) în *in*(*th*), ca și în albaneză și armeană.

2. Aceleași particularități le prezintă și glosa βρυγχόν· κιθάραν. Θρᾷκες (Hes.). Deși acest cuvînt nu e localizat prea precis, totuși pe baza particularităților sale fonetice poate fi determinat ca autentic trac. Trac. βρυγχός « chitară » corespunde perfect pol. *brzęk* « zvon, răsunet », ucr. бряк « zvon, sunet », din i.e. **bhrm̥ko-s*, rus. *брякать* « a zornăi, a face să sune » ; din aceeași rădăcină e și gr. (eol.) φόρμιγξ « chitară, guslă », din i.e. **bhr̥mi-*, cu eol. *op* din i.e. *r̥*. Așadar, în acest cuvînt trac apare trecerea lui *m̥*(*k*) în *un*(*kh*) și a lui *k* în *kh* (mutație consonantică). Această etimologie evidentă a fost dată încă de A. Fick, *Die ehemalige Spracheinheit der Indogermanen Europas*, Göttingen, 1873, p. 417, care însă în timpul acela nu putuse să-i aprecieze valoarea pentru determinarea foneticii comparativ-istorice a limbii trace.

3. Deosebit de elocvente sînt următoarele denumiri ale uneia și aceleiași plante, care arată deosebirea esențială dintre dacică și traca propriu-zisă. Dioscorides (4, 182 RV [W. 2, 329]) amintește o plantă dacică κινούβοιλα « weisse Zaunrübe ». Pe baza corespondentului său grecesc μήλ-ωθρον derivat de la μῆλον « măr » și a denumirii sale lituaniene *šun-obuolas*, literal « Hundsapfel », din i.e. **k'un-ābōlo-*, acest cuvînt dacic a fost corect interpretat de W. Tomaschek și N. Jokl[1] din i.e. **kun-ābōlā* sau *-ābulā*, « mărul cîinelui » (cu trecerea *u* > *ü* > *i* și *ŭ* > *ü*, scris οι = *ü*). La Pseudoap. (67 [HS. 124]) apare corespondentul bessic, adică autentic trac al cuvîntului κινούβοιλα : acesta sună *dinupula* și provine de asemenea din i.e. **k'un-ābulā*, cu trecerea *k'* > *ƥ*, care în latina tîrzie e notat cu *d*, întrucît *d* intervocalic devenise deja = *đ*,

că acest dicționar etimologic nu i-a fost accesibil ; cf. și P. Lebel, *Principes et méthodes d'hydronymie française*, Paris, 1956, p. 294), ar fi văzut că astăzi acest cuvînt i.e. e determinat ca **mori*, pe baza corespondențelor celtice, care au același sens, în timp ce *a* în lat. *mare* e explicat ca împrumut din ilirică sau etruscă. Aceeași greșeală o comite Russu și în cazul *Panysos* (p. 94), vezi mai jos.

[1] Vezi N. Jokl, *Reallexikon*, XIII, 1929, p. 293.

precum şi cu trecerea *b* > *p*. Pe baza opoziţiei dintre cuvîntul dacic κινούβοιλα şi corespondentul său etimologic exact din tracă *dinupula* rezultă clar că în tracă a avut loc mutaţia consoanelor (M > T), dar că aceasta n-a avut loc în dacică.

B) Nume de locuri trace

O serie de nume de rîuri de la sud de Dunăre, din partea răsăriteană a Peninsulei Balcanice, a căror etimologie e foarte probabilă prezintă în mod clar mutaţia consonantică (Lautverschiebung)[1]:

1. Ἄθρυς (Hdt. IV 49), *Ieterus* (Plin. III, 149), *Iatrus* (Iord., *Get.* 18), azi *Iantra*, cursul superior *Emъp*, afluent sudic al Dunării, din i.e. **ētru-s* «iute», cf. v. germ. sup. *ātar* «repede, înfocat», din i.e. **ētro-*, lit. *ātrus* «înfocat», din i.e. **ətru-s*.

2. Ἀρτάνης (Hdt. IV 49), afluent sudic al Dunării, probabil nu departe de rîul Iantra, cf. v. ind. *árdati* «curge», gr. ἄρδω «irig, ud».

3. Ἀρτισκός (Hdt. IV 49), Ἀρτάκης, Ἄρτακος (Theophan., *contin.* 387, 19, ed. Bonn), afluent al rîului Ἕβρος (?) în Tracia, cf. v. ind. *árdati* «curge», gr. ἄρδω «irig, ud».

4. Ἄτλας (Hdt. IV 43), afluent sudic al Dunării în nord-vestul Bulgariei de astăzi, între Marea Neagră şi Ἄθρυς — Iantra, probabil rîul denumit astăzi Rusenski Lom, dintr-o formă mai veche *Ἄτυλα (sub influenţa cunoscutului Ἄτλας), din i.e. **Adu-l(j)ā* = germ. *Attel*, afluent al Dunării în Bavaria (din **Adulja*) şi numele de rîu leton *Adula*, cf. de asemenea avest. *adu-* «curgere, pîrîu, canal» şi altele (v. J. Pokorny, *Idg. et. Wb.* p. 4). În ceea ce priveşte căderea vocalei scurte în silaba a doua (neaccentuată) cf. trac. Σκαβαλαῖοι > Σκαβλαῖοι, Παταρος > *Patrus*, Σπαράδοκος > Σπάρδοκος şi altele, cf. D. Decev, *Характеристика на тракийския език*, Sofia, 1952, p. 42.

5. Ἀχελῷος, Ἀχελῶν, Ἄχελον (Leo Gramm., Georg. Amartol., Georg. Mon.; anul 917), pîrîu lîngă Anhialo (azi Pomorie lîngă Marea Neagră) în Tracia, din i.e. **ək^w-el-ō(n)*, cf. pel. Ἀχελῷος, denumire a 5 rîuri în Grecia, Ἀχέλης, Ἀκέλης, rîu în Lidia (Frigia), *Aquilo*, rîu în Apulia, *Akelė*, rîu în Lituania, frig. ακαλα «apă», din i.e. **ək^w-el-*, cf. lat. *aqua* «apă».

6. Timachus (Plin. III 149), azi Timoc, afluent sudic al Dunării, din i.e. **tьm-ək^wa* «apă întunecată (neagră),» cf. v. bg. *tьma* «întuneric», *tьmьnъ* «întunecat», din i.e. **tьm-* şi i.e. **ək^wā* «apă». Această etimologie e stabilită pe baza faptului că afluentul cel mai mare al Timocului e numit astăzi în sîrbo-croată *Crna reka* «rîul negru». În ceea ce priveşte denumirea, cf. numele de rîuri bulgare *Темна река* «rîul întunecat», *Темно(то) дере* «valea întunecată».

7. Utus (Plin. III 149), azi *Vit*, afluent sudic al Dunării, din trac. **utu* < i.e. **ŭdō(r)* = gr. ὕδωρ «apă».

La nord de Dunăre nu există nume de rîuri cu mutaţie consonantică. Prin urmare, în dacică i.e. mediae şi tenues s-au păstrat în timp ce în tracă acestea au suferit mutaţia (Lautverschiebung).

[1] Vezi Vl. Georgiev, *Тракийският език*, p. 66 şi urm.

Acelaşi fenomen se observă şi în cazul numelor de locuri şi al numelor proprii:

8. Anthium (Plin.), Ἄνθεια (St. Byz.), azi bulg. *Atia*[1], peninsulă stîncoasă la apus de Sozopol, la Marea Neagră, din i.e. **akti-jā*, cf. gr. ἀκτή, «ţărm stîncos, peninsulă, cap».

9. Κέλλη, Κέλλαι, numele cîtorva sate în Tracia, Σαλδο-κελη «Izvorul auriu», din i.e. **g^{w}elnā* = germ. *Quelle* «izvor» (vezi mai sus).

10. Πέρινθος (Hdt. şi alţii), Πείρινθος (Mimn.), oraş în Tracia în Propontida, din i.e. **perwn̥-to-* = v. ind. *pārva-ta* «munte», din i.e. **perwn̥-to-*, cf. hitit. *peruna-* «stîncă».

11. Σεύθης nume de persoană obişnuit în tracă, din i.e. **g'heu-tē(r)*, vezi mai sus.

Însă în monumentele scrise greceşti şi latineşti tenuis aspirata tracă e redată adesea prin tenuis, astfel că în greaca tîrzie tenues aspiratae au trecut în spirante (φ, θ, χ > *f*, *þ*, *x*), iar în latină nu există foneme corespunzătoare, şi nici litere adecvate. Din această cauză se întîlnesc variante în scriere ca *Timachus* (rîul), *Timachi* (trib) alături de *Timacum*, Τίμακον (localitate), *Timacenses* (trib), Ἄθρυς (Hdt. *δ* = *t*ᶜ) alături de *Ieterus* (Plin.) şi *Iatrus* (Iord.). Din această cauză apar adesea cazuri ca:

12. Panisos sau *Panis(s)a(s)* (Plin. NH 4,45), rîu care se varsă în Marea Neagră la sud de oraşul Burgas, precum şi

13. *Pan(n)ysis*, *Pannisis* (Plin. NH 4, 45), Πάνυσ(σ)ος (Ptol. 3, 10, 3), azi Kamcia, care se varsă în Marea Neagră la nord de oraşul Burgas, *Panniso* (TP 8, 3), localitate aşezată pe acest rîu, din i.e. **ponisjo-* «mlaştină, baltă», cf. got. *fani*, n. «mlaştină», din i.e. **poni-*, nume de rîuri medioirland. *On* («baltă»), din i.e. **pon-* şi altele (J. Pokorny, *Idg. et. Wb.* p. 807). Din acest exemplu se vede că i.e. *ŏ* a trecut în tracă în *a* iar i.e. *s* intervocalic s-a păstrat.

Alte exemple:

14. Σαβάζιος = v. bg. *svobodь* «liber», din i.e. **swobhodhio-s*, vezi mai sus. Din acest exemplu se observă că i.e. *s-* (din *sw-*) s-a păstrat în tracă, iar i.e. *ŏ* a trecut în *a*.

15. Στρῡμών (Hesiod, ş.a.), azi rîul *Struma*, din i.e. **srūmā(n)*, cf. germ. *Strom* «curgere, rîu».

Pe baza acestor date sistemul fonetic al limbii trace propriu-zise e următorul:

Indo-europeană	Tracă
ŏ	*a*
eu	*eu*
m̥, *n̥*	*um*, *un*
l̥	*ol* (=*ul*)
r̥	*ur*, *or*
M(ediae)	T
T(enues)	TA (spiratae)
s-, *-s-*	*s-*, *-s-*
sw-	*s-*, *-s-*
sr-	*str-*

[1] Bulg. *Atia* arată că i.e. *-n-* în *Anthium* Ἄνθεια e secundar, sub influenţa cuvintelor greceşti ἄνθος «floare», ἄνθειος «înflorit».

V. SISTEMUL FONETIC AL FRIGIENEI

Înainte de a trece în Asia Mică, frigienii au locuit undeva la răsărit de macedoneni, la răsărit de rîul Axios-Vardar. Cel mai bine se spune despre acest lucru într-un pasaj la Herodot (VII, 73): οἱ δὲ Φρύγες, ὡς Μακεδόνες λέγουσι ἐκαλέοντο Βρίγες χρόνον ὅσον Εὐρωπήιοι ἐόντες σύνοικοι ἦσαν Μακεδόσι, μεταβάντες δὲ ἐς τὴν 'Ασίαν ἅμα τῇ χώρῃ καὶ τό οὔνομα μετέβαλον ἐς Φρύγας.

Există o informație păstrată la Strabo că deplasarea frigienilor în Asia Mică a avut loc după căderea Troiei, adică în jurul sec. XII/XI î.e.n. Strabo (XIV, 618) scrie : Ξάνθος δὲ ὁ Λυδὸς μετὰ τὰ Τροϊκά φησιν ἐλθεῖν τοὺς Φρύγας ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἀριστερῶν τοῦ Πόντου, ἀγαγεῖν δ'αὐτοὺς Σκαμάνδριον ἐκ Βερεκύντων καὶ 'Ασκανίας.

Istoricul lidian Xanthos, ale cărui cărți nu s-au păstrat, se pare că a fost bine informat despre originea frigienilor.

Din aceste informații și altele asemănătoare privitoare la frigieni rezultă că aceștia au locuit în mileniul II î.e.n. într-o regiune aflată la răsărit de rîul Axios-Vardar și că încă foarte devreme au început să se miște spre răsărit, răspîndindu-se în regiunea triburilor trace (în Tracia), iar mai tîrziu au trecut în Asia Mică, în partea de nord-vest, centrală și nord-est.

În antichitate frigienii și tracii erau bine delimitați. Numai la Strabo (66 î.e.n. — 24 e.n.) se spune că frigienii sînt θρᾳκῶν ἄποικοι, cf. X 471 ; ταῦτα (e vorba despre sărbătoarea în cinstea zeiței Κότυς) ἔοικε τοῖς Φρυγίοις· καὶ οὐκ ἀπεικός γε, ὥσπερ αὐτοὶ οἱ Φρύγες Θρᾳκῶν ἄποικοί εἰσιν, οὕτω καὶ τὰ ἱερὰ ἐκεῖθεν μετενηνέχθαι, καὶ τὸν Διόνυσον δὲ καὶ τὸν 'Ηδωνὸν Λυκοῦργον ἀνάγοντες εἰς τὴν ὁμοιοτροπίαν τῶν ἱερῶν αἰνίττονται. Cf. de asemenea și în pasajul (VII 295) : αὐτοὶ δ'οἱ Φρύγες Βρίγες εἰσὶν Θρᾳκιόν τι ἔθνος. Această informație trebuie înțeleasă astfel. În Peninsula Balcanică frigienii au fost la început vecini sud-vestici ai tracilor, iar mai tîrziu primii s-au așezat printre aceștia. Limbile lor erau înrudite îndeaproape, și Strabo putea într-adevăr să considere că frigienii sînt de origine tracă.

În afară de aceasta, brigii, care au rămas între triburile trace în Peninsula Balcanică în timpul lui Strabo (sec. I î.e.n. și sec. I e.n.) au fost într-adevăr tracizați.

Din informațiile de mai sus rezultă că frigiana și traca erau înrudite îndeaproape, dar de aici nu se poate trage concluzia că ele erau două dialecte ale uneia și aceleiași limbi. Astfel, de pildă, bulgara și sîrbocroata sînt foarte apropiate una de alta dar reprezintă totuși două limbi diferite, care provin dintr-o limbă comună, existentă cu 20 de secole înainte. Slava și baltica sînt din punct de vedere lingvistic destul de apropiate, dar ele reprezintă două grupe de limbi diferite, delimitate chiar cu 3—4 milenii înainte.

În comparație cu traca și daca, frigiana e mai bine atestată, deoarece glosele frigiene sînt numeroase, iar pe de altă parte dispunem și de circa o sută de inscripții frigiene. Interpretarea acestor inscripții, al căror număr a crescut mult în ultimele două decenii, în urma noilor descoperiri, a înaintat

acum destul de mult. Aici se lucrează mai ales cu ajutorul metodei combinatorii (fără a ține seama de etimologie), mai ales pe baza inscripțiilor bilingve sau semibilingve, care dau rezultate sigure. Cele mai mari merite în privința interpretării acestor inscripții le au în ultimul timp O. Haas, A. Heubeck și R. Gusmani.

Dintre glosele frigiene care au o etimologie sigură, cele mai importante pentru stabilirea sistemului fonetic al limbii frigiene sînt următoarele [1].

1. βέκος «pîine» din i.e. **bhegos* (vezi mai sus). Din acest cuvînt, care se întîlnește și în inscripții, rezultă că i.e. *g* a trecut în *k* (Lautverschiebung; M > T), iar i.e. *ŏ* s-a păstrat.

2. βάμβαλον... αἰδοιον. Φρύγες (Hesych.), ca și βαλλίον «φαλλός» (Herod.), despre care nu se spune clar, dar totuși e considerat ca frigian, provin din i.e. **bhl̥n-* și corespund gr. φαλλός «penis», din i.e. **bhl̥no-s*: i.e. *l̥* > frig. *al*, ca și în armeană.

3. ζέτνα «poartă» (Phot.), din i.e. **g'hed-nā*, cf. anglosax. *geal* «poartă», din i.e. **ghod-*. Din acest cuvînt rezultă că i.e. *d* a trecut în frigiană în *t*.

4. ζευμάν «izvor» (Hesych.) = gr. χεῦμα «revărsare, rîu», din i.e. **g'heu-mn̥*: i.e. *eu* s-a păstrat, i.e. *n̥* > frig. *an*, ca și în armeană.

Cuvinte din inscripții:

5. ιος «care», din i.e. **jo-s*: i.e. *ŏ* s-a păstrat.

6. κος «care», din i.e. **k^w o-s*: i.e. *ŏ* s-a păstrat. În frigiană *tenues* au trecut în *tenues aspiratae* (T > TA), dar în inscripțiile frigiene sînt redate de obicei prin *tenues*, întrucît alfabetul grecesc, care se folosea pentru scrierea frigianei în epoca mai veche (inscripțiile vechi frigiene datează din sec. VII/VI î.e.n.) încă nu avea litere pentru p^c, t^c, k^c (= *ph*, *th*, *kh*), iar în greaca tîrzie (inscripțiile frigiene tîrzii datează din sec. I—IV e.n.) φ, θ, χ trecuseră deja în spirante (*f*, *þ*, *x*).

7. ονομαν «nume» = gr. ὄνομα «nume»: i.e. *ŏ* s-a păstrat, i.e. *n̥* > frig. *an*.

8. *F*εβρι (v. frig.), dativ «surori», din i.e. **swesr-(e)i* i.e.: *sw-* > frig. (*hw-* >)*F*, i.e. *-sr-* > frig. *br*, ca în latină.

9. ονεγνω «τῷ ἰδίῳ (υἱῷ), *selbstgezeugt*», din i.e. **swe-gno-s*: i.e. *sw-* > frig. (*hw* >)ου (= *w*), v.O. Haas, «Sprache», VI, 1958, p. 15.

10. ουκερο- «sacru» (cuvîntul se întîlnește în inscripții și în toponimie), din i.e. **swekro-s*: i.e. *sw-* > frig. (*hw* >) ου (= *w*).

11. ουιτετο, οουιτετου «videto»: i.e. *d* > frig. *t*.

12. τιος «dei», gen. = gr. Διός (gen. de la Ζεύς): i.e. *d* > frig. *t*.

13. τιηιον din i.e. **diwiēio-m*; cf. și numele de loc Τιειον (inscr.), Τῖος, Τῖον oraș în Bitinia, despre care se spune clar că e denumit așa «ἐκ τοῦ τιμᾶν τὸν Δία» (Steph. Byz.). I.e. *d* > frig. *t*.

---

[1] Despre glose și cuvintele din inscripții vezi în ultimul timp O. Haas, *Studia linguistica in hon. S. Mladenov*, Sofia, 1957, p. 451—467; idem, «Sprache», V, 1957, p. 9 și urm., VI, 1960, p. 9 și urm.; «Revue hittite et asianique», 53, 1951, p. 1 și urm.; «Wiener Zeitschrift der Kunde des Morgenlandes», 45, p. 121 și urm.; R. Gusmani, «Rendic. Istituto Lombardo lett.», 92, 1958, p. 853 și urm.; 93, 1959, p. 17 și urm.; A. Heubeck, IF, LXIV, 1958, p. 13 și urm.

Pe baza acestor date poate fi stabilit următorul sistem fonetic al limbii frigiene :

Indo-europeană	Frigiană
ō	*o*
ē	*e,i*
eu	*eu*
n̥	*an*
l̥	*al*
M(ediae)	T(enues)
T	TA
s-	(*h->*) *o*
sw-	(*hw>*)*w*
-sr-	*br*

VI. CONCLUZII

A) *Daca, traca şi frigiana*

Să comparăm particularităţile cele mai caracteristice ale sistemului fonetic al celor trei limbi cercetate mai sus :

Indo-europeană	Dacică	Tracă	Frigiană
ō	*a*	*a*	*o*
eu	*e*	*eu*	*eu*
au	*a*	*au*	
r̥, l̥	*ri*	*ur(or), ul(ol)*	*al*
n̥,m̥	*a(n)*	*un*	*an*
M(edia)	M	T	T
Tenuis	T	TA	TA
s-,-s-	*s-, -s-*	*s-, -s-*	(*h>*) 0
sw-	*s-*	*s-*	(*hw>*)*w*
sr-	(*str-*)	*str-*	*-br-*

Din aceste date rezultă că dacica, traca şi frigiana au anumite trăsături comune. Aceasta se datoreşte faptului că avem de a face cu trei limbi indo-europene înrudite îndeaproape. Însă din deosebirile în sistemul fonetic rezultă clar că nu e vorba de o singură limbă « daco-traco-frigiană », ci de trei unităţi lingvistice diferite.

Mai concret problema se pune astfel : se pot oare considera dacica, traca şi frigiana ca d i a l e c t e ale unei limbi comune « daco-traco-frigiană » sau ele reprezintă t r e i l i m b i d i f e r i t e înrudite îndeaproape?

Dacă ar fi considerate ca dialecte ale unei limbi comune, deosebirile fonetice dintre ele ar trebui să se reducă la o formă comună unică, care să poată fi considerată ca aparţinînd unei presupuse limbi indo-europene diferenţiată din indo-europeana comună, aşa cum de pildă limbile slave pot fi raportate la protoslavă, limbile romanice la limba latină, limbile germanice la protogermanică etc.

Deosebirile din sistemul fonetic al dacicei, tracei și frigienei **nu pot** însă să fie reduse la o limbă presupusă comună « daco-traco-frigiană ».

Particularitățile sistemului fonetic frigian (i.e. *ŏ* = frig. *o*, i.e. *r̥*, *l̥*, *n̥* > frig. *ar*, *al*, *an*, i.e. *sr-* > frig. *br-*) nu pot fi deduse din sistemul fonetic trac (i.e. *ŏ* > trac *a*, i.e. *r̥*, *l̥*, *n̥* trac. *ur*, *ul*, *un* sau *or*, *ol*, *on*, i.e. *sr-* > trac. *str-*). Invers, particularitățile sistemului fonetic trac (i.e. *r̥*, *l̥*, *n̥*, > trac. *ur*, *ul*, *un* sau *or*, *ol*, *on*, i.e. *s-* = trac. *s-*, i.e. *sr-* > trac. *str-*) nu provin din sistemul fonetic frigian (i.e. *r̥*, *l̥*, *n̥* > frig. *ar*, *al*, *an*, i.e. *s-* > frig. 0, i.e. *sr-* > frig. *br-*).

Particularitățile sistemului fonetic dacic (i.e. *r̥* > dac. *ri*, i.e. M și T păstrate) nu pot fi deduse din tracă sau frigiană, ori invers. Același lucru se poate spune și despre tracă și frigiană.

Deosebirile din sistemul fonetic al acestor trei unități lingvistice pot fi reduse numai la norma indo-europeană comună, dar nu la o anumită limbă comună (la un grup lingvistic), care să se fi separat mai tîrziu din indo-europeana comună.

Acest fapt ne arată fără putință de îndoială că dacica, traca și frigiana sînt trei limbi indo-europene diferite, evident însă înrudite îndeaproape. Raporturile lor de înrudire una față de alta sînt aproximativ aceleași ca și între greacă și armeană, de pildă.

B) *Daco-moesiana și albaneza*

De mult timp se duce discuția cu privire la originea limbii albaneze, dacă aceasta e o continuare a limbii ilire sau trace. În legătură cu această problemă există o literatură destul de bogată [1]. Acum cînd e clar că daco-moesiana și traca sînt două limbi diferite, această problemă apare într-o lumină cu totul nouă. Toate datele sigure arată clar că limba albaneză e continuarea daco-moesienei sau cel puțin a unui dialect al ei sud-vestic. Argumentele sînt următoarele :

1. Sistemul fonetic albanez reprezintă evoluția ulterioară a daco-moesienei :

Indo-europeană	Daco-moesiană	Albaneză
e	*ie*, *ia* [2]	*je*, *ja*
ŏ	*a*	*a*
ē	*a*(= *ā*)	(*ā* >)*o*
eu	*e*	*e*
au	*a*	*a*
n̥	*a*(*n*)	*ën*
r̥	*ri*	*ri*
M	M	M
T	T	T
ǵ, *ǵh*	*z*, *d*(= *ϑ*, *d*)	*z*, *dh*, *d*
s-	*s-*	*s*, *sh* (*gj*, *h*)

[1] Vezi V. Georgiev, *Тракийският език*, p. 70 și urm.
[2] Cf. N. Jokl, *Reallexikon*, XIII, 1929, p. 285.

2. În limba romînă există circa 70 de cuvinte care-și găsesc un corespondent perfect în albaneză. Aspectul fonetic al acestor cuvinte romînești e de așa natură că acestea nu pot fi considerate ca fiind împrumutate din albaneză. Ele se explică ca fiind moștenite în romînă din substratul daco-moesian, iar în albaneză ca fiind direct urmașe ale cuvintelor corespunzătoare daco-moesiene.

3. Deși materialul lingvistic daco-moesian e destul de redus, totuși se găsesc o serie de corespondențe evidente cu albaneza :

Dac. *amalusta* « Matricaria », cf. alb. *amel(j)e* « gustos ; dulce ».

Dac. Καρπάτης (ὄρος) : alb. *karpë* « stîncă ».

Dac. *mal-* « țărm » (*Dacia maluensis* = *Dacia ripensis*) = alb. *mal* « munte, țărm », rom. *mal* « țărm » (substrat dacic).

Dac. μαντία « Rubus » = alb. *man*, scyt. *mand* « Maulbeerbaum, Maulbeere ».

Dac. σκιάρη « Kardendistel », cf. alb. *shqer* « zgîriu ».

4. O serie de date lingvistice indică drept patrie primitivă a albanezilor partea centrală a Peninsulei Balcanice, în vecinătatea protoromînilor, aproximativ în Dardania, Dacia mediterranea, Dacia ripensis, partea răsăriteană a Moesiei superior și partea apuseană a Moesiei inferior. În legătură cu această problemă vezi acum în urmă H. Barić, *Godišnjak*, I, Sarajevo, 1957, p. 10 și urm ; I. Șiadbei, în *Mélanges linguistiques* . . . , Bucarest, 1957, p. 63 și urm. ; I. Popović, « Zeitschrift für slavische Philologie », 26, 1958, p. 301 și urm. ; idem, « Beiträge zur Namenforschung », 10, 1959, p. 243 și urm. Acest fapt e confirmat și de răspîndirea numelor de locuri daco-moesiene cu elementul de compoziție *dava* « oraș ».

Pe baza acestor date și considerente se poate conchide că limba albaneză e continuatoarea directă a daco-moesienei. În albaneză există și un component iliric, dar cu toate acestea baza sa este daco-moesiană.

C) *Frigiana și armeana*

După cum s-a arătat mai sus, frigienii s-au deplasat (treptat) din regiunea așezată la răsărit de Axios-Vardar în nord-vestul Asiei Mici încă din mileniul al II-lea în e.n. Chiar în antichitate se spunea că armenii sînt de origine frigiană (Φρυγῶν ἄποικοι, Hdt. VII 73). Acest fapt se confirmă și prin analiza materialului lingvistic : sistemul fonetic al limbii frigiene stabilit mai sus coincide cu sistemul fonetic protoarmean :

Indo-europeană	Frigiană	Armeană
ŏ	*o*	*o*
ĕ	*e, i*	*i*
ō	*o, u*	*u*
eu	*eu*	*(eu>) oy*[1]
l̥, r̥	*al, ar*	*al, ar*
n̥ (m̥)	*an*	*an*
M	T	T
T	TA	TA
g'h	Z	Z
s-	*(h- >)* 0	*h,* 0
sw-	*(h)w-*	*v-, g-*

[1] Cf. germ. *eu> oi.*

După cum se ştie, albaneza prezintă o serie de particularităţi care o apropie foarte mult de limba greacă. De fapt, frigienii provin dintr-o regiune care era vecină cu patria primitivă a grecilor. Greaca şi frigiana au fost probabil iniţial două limbi înrudite foarte de aproape sau chiar două dialecte ale aceleiaşi limbi. Acest fapt rezultă şi din sistemul fonematic: i. e. *ŏ*, *eu*, s-au păstrat în frigiană şi greacă, tratamentul i.e. *l̥*, *r̥*, *m̥*, *n̥* e aproape identic, i.e. *s-* > gr. frig. *h*, 0 etc.

Mai tîrziu însă frigienii au venit peste un substrat tracic în Tracia de sud şi nord-vestul Asiei Mici. Acest substrat explică mutaţia consoanelor în frigiană şi armeană. De fapt, cele mai noi cercetări asupra limbii armene au arătat că există dialecte armene mai arhaice decît armeana clasică în care i.e. mediae aspiratae şi mediae obişnuite se păstrează nemodificate [1]. Acest fapt explică unele particularităţi ale limbii frigiene. Astfel, de pildă, diversele forme ale numelui de trib al frigienilor, Φρύγες (*bh-g*), Βρύγες, Βρύγοι, Βρυγαι (Βρίγες, Βρίγοι; *b-g*), Βρύκες, Βρύκαι, βρῦκαι, βρυκεῖς (*b-k*) se explică prin diferenţele dialectale.

Aşadar, frigiana constituie baza limbii armene. Însă în armeană există de asemenea un component moesian (şi probabil şi un component tracic). Încă în al doilea mileniu î.e.n (daco-) moesienii au pătruns în Tracia şi s-au aşezat peste traci; o parte din aceştia au trecut într-o regiune din nord-vestul Asiei Mici, denumită după numele lor Moesia, în vecinătatea frigienilor.

Începînd cu sec. al XII-lea î.e.n., în documentele scrise din Asia Mică se vorbeşte despre un popor care în diverse timpuri a ocupat unele regiuni în nordul Asiei Mici, între Propontida şi Melitene şi care se află într-o strînsă legătură cu frigienii. Aceştia sînt aşa-numiţii *muşki*: asir. *mušku*, gr. Μόσχοι, Μέσχοι, lat. *Moschi*, ebraic. *mešeh* etc. [2]. Numele se explică cel mai bine ca Μυσ(οί) + - *kᶜ*, terminaţia armeană pentru plural.

Pe de altă parte, gruzinii denumesc pe armeni *somex-i*. După cum a arătat just G. Kapanţian (Историко-лингвистические работы к начальной истории армян, Erevan, 1956, p. 147), numele *so-mex-i* cuprinde prefixul caucazian *sa-*(gruz. *so-*) pentru a denumi « ţara, regiunea » şi *-mex-* din forma mai veche **-mesx-* = Μέσχοι, Μόσχοι. Prin urmare, în denumirea gruzină a armenilor *so-mex-i* se păstrează vechiul nume tribal Μυσοί.

Alte componente ale limbii armene sînt reprezentate în numele lor *hay-kᶜ*, care îi leagă de regiunea *Hajasa* (= aproximativ Armenia Mică în nord-estul Asiei Mici) şi de Παίονες în regiunea rîului Axios-Vardar şi nord-vestul Asiei Mici, ca şi de Ἀρμένιοι, care-i leagă de nord-vestul Greciei şi nord-vestul Asiei Mici [3].

---

[1] Cf. A. Garibian, Вопросы языкознания, 1958, 6, p. 95 şi urm.; 1959, 5, p. 81 şi urm.; H. Vogt, « Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap », XVIII, 1958, p. 143 şi urm.

[2] Vezi A. Goetze, *Kleinasien*, 2. Aufl., München, 1957, p. 179; H. Schmökel, *Geschichte des alten Vorderasien*, Leiden, 1957, p. 139, 199 şi 267.

[3] Vezi Vl. Georgiev, *Тракийският език*, p. 77 şi urm.

CONTEXT AND ETYMOLOGY IN MYCENAEAN INTERPRETATIONS

BY

JOHN CHADWICK

(Cambridge)

The progress of Mycenaean studies, since Michael Ventris first announced the decipherment of the Linear B script in July 1952, has been so rapid and so enthusiastically developed by his colleagues and supporters, that there is some danger of the basic principles and limitations being overlooked. There are some on one hand who complain that the decipherment is incomplete because it does not permit us to distinguish χαλκός from κακός [1], while on the other hand others protest that too many words have been identified as Greek on insufficient evidence [2]. I neglect here those critics whose attitude is totally negative; the following remarks are based on the assumption that Linear B is successfully deciphered as Greek.

This means that, with the exception of a few rare signs, any Mycenaean word can be given an approximate phonetic shape. Given the spelling 𐀏𐀒 we can say that it is a dissyllabic word, in which each syllable has a velar stop at the beginning, the vowel of the first syllable has an *a*-quality, that of the second an *o*-quality, facts which we express by our transcription *ka-ko*. This pattern fits equally well the common Greek words χαλκός and κακός, not to mention inflexional variants such as χαλκῷ, κακῶν, etc. It is clear that phonetic patterns alone are quite insufficient to determine in this case which Greek word is spelt by *ka-ko*. On the other hand, the fact that the language of the Mycenaean inscriptions is Greek imposes a limitation; but since we do not know Mycenaean Greek except through the medium of the Linear B script, it cannot be an absolute limitation. We cannot say that

[1] N.G.L. Hammond, A History of Greece, Oxford 1959, p. 34.

[2] „The 'etymological' method of using the spelling rules to ransack the Greek lexica, though it occasionally yields results of self-evident correctness, is most dangerous." L.R. Palmer, *Gnomon* 29 (1957), p. 564.

χαλκός and κακός are the only possible interpretations of the word *ka-ko*; other words, not in use in classical Greek, might have had the same approximate phonetic pattern. But there is at least a certain degree of probability that *ka-ko* will correspond to one or other of these common words. On the other hand a row of syllables such as *a-re-ku-tu-ru-wo e-te-wo-ke-re-we-i-jo*[1] bears such a strong phonetic resemblance to the Greek words Ἀλεκτρυὼν Ἐτεοκλήιος that it is hard to reject the conclusion that we have here the name of a man Alektruon, son of Eteokles, and this conclusion is reinforced by the observation that the name Ἐτεοκλῆς is known historically to be derived from *Ἐτεϝοκλέϝης. In other words, the longer and more specific the pattern to be identified, the less chance there is of a random resemblance to known Greek words. Mere length is not the only factor; certain syllables are more specific than others, and a word such as *se-ri-no* offers so few phonetic alternatives that identification with Greek σέλινον would be attractive even if there were no other evidence upon which to base it[2].

In the case of a short and unspecific word like *ka-ko* we must invoke another principle to allow us to choose between the alternatives. It may of course compel us to reject both. This is the so-called combinatory method, though it would be better named 'contextual' since it depends upon an analysis of the contexts in which the word appears. Certain deductions may be made from the context in the widest sense; it was clues of this kind which enabled the decipherment to begin from words whose sense could be determined while their phonetic shape was still unknown. But the progress of the decipherment makes much plainer the contexts in which each word is found, and the deductions thus become interdependent. The identification of one word is assisted by the identification of others, and the coherence of the system thus revealed constitutes a check upon the correctness of the deductions.

Ka-ko is found in two contexts: tablets dealing with wheels, and tablets characterised by ideogram No. 140 (the Pylos *Jn* series). The context of the wheel-tablets is illuminating:

PY Sa794 *ka-ko de-de-me-no no-pe-re-a*$_2$ **WHEEL** ZE 1.

Clearly comparable with this is:

PY Sa287 *a-ku-ro de-de-me-no* **WHEEL** ZE 1.

In other words *ka-ko* appears to be interchangeable with *a-ku-ro* in the same formula. The word *de-de-me-no* common to both examples is long and specific; there is only one Greek word of a suitable phonetic shape, the perfect medio-passive participle of δέω, and taking into account the entry ZE 1 = 'one pair', we can confidently equate this with δεδεμένω 'bound'. Which of our two probable candidates for *ka-ko*, 'bronze' or 'bad', will fit this context better? Since the phonetic range permits interpretation as a dative singular in -ῳ, 'bound with bronze' is clearly an acceptable meaning, though we could not exclude 'bad (and) bound'[3]. Here we must bring in the substitutable *a-ku-ro*; can this

---

[1] PY An654.8.

[2] Contra: A. J. Beattie, *Minoica*, pp. 6–34.

[3] It might be excluded if we had already identified *no-pe-re-a*$_2$ as the Mycenaean form of Attic ἀνωφελῆ, since the wheels would be unlikely to be described as both 'bad' and 'useless'.